

JURIDISKA FAKULTETEN

vid Lunds universitet

Emelie Jäger

Framkallande av försäkringsfall

En analys av begreppet grov vårdslöshet

JURM02 Examensarbete

Examensarbete på juristprogrammet

30 högskolepoäng

Handledare: Eva Lindell Frantz

Termin för examen: HT19

Innehåll

SUMMARY	1
SAMMANFATTNING	2
FÖRORD	3
FÖRKORTNINGAR	4
1 INLEDNING	5
1.1 Bakgrund	5
1.2 Syfte och problemformulering	6
1.3 Metod och material	6
1.4 Avgränsningar	7
1.5 Disposition	7
2 ALLMÄNT OM FÖRSÄKRING	9
2.1 Inledning	9
2.2 Kännetecknande för försäkring	9
2.3 Tillämplig lagstiftning	10
2.4 Försäkringsavtalet	12
2.5 Försäkringsavtalets särdrag	13
3 FÖRSÄKRINGSTAGARENS BIFÖRPLIKTELSER	15
3.1 Inledning	15
3.2 Introduktion	15
3.3 Säkerhetsföreskrifter	16
3.4 Framkallande av försäkringsfall	17
3.5 Räddningsplikt	18
3.6 Undantag	20
3.7 Gränsdragningsproblematik	20
4 FRAMKALLANDE AV FÖRSÄKRINGSFALL	25
4.1 Inledning	25

4.2	Introduktion	25
4.3	Faktiska förutsättningar för nedsättning	26
4.4	Subjektiva förutsättningar för nedsättning	28
4.4.1	Inledning	28
4.4.2	Uppsåt	28
4.4.3	Vårdslöshet som inte är grov	29
4.5	Nedsättningsbedömningen	31
4.5.1	Inledning	31
4.5.2	Uppsåt, grov vårdslöshet och medveten vårdslöshet	31
4.5.3	Normal och ringa vårdslöshet	32
5	GROV VÅRDSLÖSHET	33
5.1	Inledning	33
5.2	Culpa	33
5.3	Culpabedömningen	34
5.4	Grov vårdslöshet i allmänhet	35
5.4.1	Inledning	35
5.4.2	Doktrin	38
5.4.3	Rättspraxis	39
5.5	Grov vårdslöshet enligt FAL	43
5.5.1	Inledning	43
5.5.2	Culpa inom försäkringsrätten	43
5.5.3	Innebörden av grov vårdslöshet	46
5.5.4	Rättspraxis	48
6	ANALYS	52
6.1	Inledning	52
6.2	Gränsdragningen mellan framkallande, räddningsplikt och säkerhetsföreskrift	52
6.3	Förutsättningar för begränsat ansvar	56
6.4	Innebörden av begreppet grov vårdslöshet	57
6.5	Avslutande kommentarer	60
	KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING	62
	Offentligt tryck	62
	Litteratur	62
	Artiklar	63
	RÄTTSFALLSFÖRTECKNING	65

Summary

The thesis describes the important secondary obligation to not induce insurance cases in the case of consumer insurance. A central concept for the application of the rules on development is gross negligence. The concept is undefined in the Insurance Contracts Act, which is why an examination of its meaning is made. In addition, there are a number of other secondary obligations under the insurance contract that the policyholder must fulfill. There are boundary problems between induction, safety regulations and rescue obligations. The essay examines how the boundary is done.

If an insured has caused an insurance case through gross negligence, the insurer's liability for damages will normally lapse completely. The significance of gross negligence is interesting from both the policyholder's and the insurer's perspective.

Different opinions prevail on how the boundary should be drawn between the induction, the safety regulations and the duty of rescue. A decisive factor in assessing which obligation is breached should be whether the policyholder has committed an active or passive act and whether the action occurred before or after the injury occurred.

According to the general rule, the induction must have been with purpose or gross negligence. Exceptionally through "normal" negligence. The insured or other identified with the person must have caused the development and some causality is required between the action and the damage. The definition of gross negligence is not uniform in the area of insurance law. Practice shows a restrictive application of gross negligence. A deliberate risk-taking is likely to be required, where the act has been particularly ruthless or nonchalant and has caused extensive damage. If the policyholder has taken risks solely because of that insurance cover exists, it can be considered grossly negligent.

Sammanfattning

Uppsatsens fokuserar på den mycket viktiga biförpliktelsen framkallande av försäkringsfall vid konsumentförsäkring. Ett centralt begrepp för tillämpning av reglerna om framkallande är grov vårdslöshet. Begreppet är inte definierat i Försäkringsavtalslagen, varför en undersökning av dess innebörd görs. Därutöver föreligger ett flertal andra biförpliktelser som försäkringstagaren ska uppfylla. Det råder gränsdragningsproblematik mellan framkallande, säkerhetsföreskrift och räddningsplikt. Uppsatsen undersöker hur gränsdragningen görs.

Om en försäkringstagare framkallat ett försäkringsfall genom grov vårdslöshet bortfaller i regel försäkringsgivarens ersättningsansvar helt. Innebörden av grov vårdslöshet är intressant både ur försäkringstagarens och försäkringsgivarens perspektiv.

Skilda meningar råder om hur gränsdragningen ska göras mellan framkallande, säkerhetsföreskrift och räddningsplikt. Avgörande vid bedömningen av vilken förpliktelse som överträtts torde vara huruvida försäkringstagaren företagit en aktiv eller passiv handling samt om handlandet skett före eller efter en skadas uppkomst.

Enligt huvudregeln ska framkallandet ha skett genom uppsåt eller grov vårdslöshet. Undantagsvis genom ”normal” vårdslöshet. Därtill följer att gränsen mellan ringa, ”normal” och grov vårdslöshet är svår att dra. Den försäkrade eller annan som identifieras med denne ska ha orsakat framkallandet och viss kausalitet krävs mellan handlingen och skadan.

Definitionen av grov vårdslöshet är inte enhetlig på försäkringsrättens område. Praxis visar på en restriktiv tillämpning av grov vårdslöshet. Det torde krävas ett medvetet risktagande, där handlandet varit särskilt hänsynslöshet eller nonchalant och orsakat omfattande skada. Om försäkringstagaren tagit risker enbart pga. att försäkringsskydd förelegat kan det tala för grov vårdslöshet.

Förord

Stort tack till alla som stöttat mig under min tid på Juristprogrammet. Det har varit en fantastisk period på alla sätt. Extra stort tack till min familj, vänner, och bekanta som trott på mig och stöttat mig i mitt arbete. Jag vill rikta ett särskilt tack till Sven-Erik Pettersson som hjälpt mig att komma in på programmet och som har bistått mig med stöttning på alla sätt under min studietid.

Slutligen vill jag rikta en eloge till Eva-Lindell Frantz för din fantastiska förmåga att undervisa i juridik. Ett stort tack för ditt tålamod och stöd till mitt examensarbete.

Lund, 2019

Emelie Jäger

Förkortningar

FAL	Försäkringsavtalslagen
GFAL	Gamla försäkringsavtalslagen
KFL	Konsumentförsäkringslagen
KKL	Konsumentköplagen
KTjL	Konsumenttjänstlagen
KöpL	Köplagen
HD	Högsta Domstolen
NJA	Nytt Juridiskt Arkiv
SkL	Skadeståndslagen
SOU	Statens offentliga utredningar
SvJT	Svensk Juristtidning
TR	Tingsrätt
Prop.	Proposition

1 Inledning

1.1 Bakgrund

Försäkringens funktion är att bereda den enskilda trygghet vid vissa oförutsedda händelser, genom att försäkringstagaren ges ersättning när skada inträffar. Det främsta syftet med försäkring för en enskild är att skydda sig mot ekonomisk förlust vid fall av skada.¹

Begreppet försäkring går långt tillbaka historiskt. Den moderna lagstiftningen utgörs av försäkringsavtalslagen (FAL) från 2005 som ersatte tidigare separata lagar på försäkringsrättens område, 1980 års konsumentförsäkringslag (KFL) samt 1927 års försäkringsavtalslag (GFAL). FAL omfattar stora delar av försäkringsavtalsrätten. Utöver lagen återfinns försäkringsavtalsrätten i de avtalsvillkor som försäkringsbolagen sammanfattat.² Avtalet omfattas därutöver av avtalslagen.

Försäkringsavtal upprättas mellan försäkringsgivare (försäkringsbolag) och försäkringstagare (den som försäkringen tecknas för). Försäkringsgivarens främsta avtalsförpliktelse är att bära ansvar för risken vid eventuellt inträffat försäkringsfall (en ersättningsgrundande händelse). Försäkringstagarens huvudförpliktelse är att betala premie, för att denne ska ha rätt till ersättning då en enligt försäkringsvillkoren ersättningsbar skada inträffar. Åsidosätter försäkringstagaren sin betalningsskyldighet med visst längre dröjsmål bortfaller försäkringsskyddet. För att denna rättsföljd ska inträda krävs dock för konsumentförsäkringarnas del att bolaget säger upp avtalet. Utöver huvudförpliktelsen följer flertal skyldigheter med försäkringsavtalet, s.k. biförpliktelser. En mycket viktig och central biförpliktelse är framkallande av försäkringsfall, det är denna biförpliktelse som står i fokus i uppsatsen. Förpliktelsen innefattar en skyldighet att inte framkalla ett försäkringsfall

¹ Hellner, Försäkringsrätt, s. 15.

² Hellner, Försäkringsrätt, s. 18-22.; Prop. 2003/04:150 s. 1.

genom uppsåt eller grov vårdslöshet. Begreppet grov vårdslöshet definieras inte i lagen, varför en undersökning av dess innebörd väckte mitt intresse. Föranleder vanligen en nedsättning av ersättningen, i vissa fall uteblir försäkringsersättningen helt.³

1.2 Syfte och problemformulering

I uppsatsen redogörs det för innebörden av försäkringstagarens skyldighet att inte framkalla ett försäkringsfall. Följande frågor utreds:

- Gränsdragningen mellan biförpliktelserna framkallat försäkringsfall, säkerhetsföreskrift och räddningsplikt.
- Vilka förutsättningar som ska vara uppfyllda för att försäkringsbolaget ska ha ett begränsat ansvar gentemot försäkringstagaren.
- Vad begreppet grov vårdslöshet enligt 4 kap. 5 § FAL innebär.

1.3 Metod och material

I uppsatsen används en rättsdogmatisk metod där en analys av gällande rätt görs utifrån lagtext, förarbeten, doktrin och rättspraxis. Arbetet analyserar och redogör för gällande rätt, med fokus på 4 kap. 5 § FAL. Vidare undersöks innebörden av begreppet grov vårdslöshet enligt bland annat 6 kap. 1 § SkL.

För att uppfylla uppsatsens syfte används vidare förarbeten till bland annat försäkringsavtalslagen och skadeståndslagen. Eftersom FAL till stor del bygger på KFL används även förarbeten till denna lag. I denna studie kommer främst litteratur från Hellner och Bengtsson att användas. Dessa författare kan anses dominerande på försäkringsrättens område. Litteratur som Försäkringsavtalsrätt, Bengtsson Försäkringsrätt. Några huvudlinjer, Bengtsson, Skadeståndsrätt, Hellner och Radetzki, Om jämkning av skadestånd, Bengtsson och Culpabegreppet inom försäkringsrätt, Bengtsson används i studien. Delar av litteraturen som är föremål för undersökningen

³ Bengtsson, Försäkringsrätt – Några huvudlinjer, s. 47 ff.

är förhållandesvis ålderstigen. Då försäkringsrätten inte är särskilt utforskat på senare tid kan den äldre litteraturen anses ha dignitet.

1.4 Avgränsningar

Uppsatsen fokuserar på att behandla konsumentförsäkring, varför en avgränsning mot företagsförsäkring görs. Arbetet kommer inte att redogöra för alla typer av försäkringsformer inom konsumentförsäkringsrätten. Uppsatsen inriktar sig på skadeförsäkring, egendomsskador. Ansvarsförsäkring behandlas inte. Därutöver berörs inte bevisfrågor. Det redogörs inte för innebörden av adekvat kausalitet inom skadeståndsrätten. Vidare redogörs inte för upplysningsplikten, fareökning och biträdandeplikten. Gränsdragningen mellan biförpliktelser och omfattningsvillkor behandlas inte.

1.5 Disposition

Uppsatsen inleds med en kort redogörelse av försäkringsrätten i allmänhet och dess utmärkande drag i synnerhet. I nästföljande avsnitt görs en undersökning av försäkringstagarens biförpliktelser. I detta sammanhang utreds gränsdragningen mellan framkallat försäkringsfall, räddningsplikt och säkerhetsföreskrift.

Vad gäller fjärde kapitlet fokuseras här på biförpliktelsen att inte framkalla ett försäkringsfall. I detta kapitel undersöks vilka förutsättningar som ska vara uppfyllda för att försäkringsbolaget ska ha ett begränsat ersättningsansvar gentemot försäkringstagaren.

Innebörden av begreppet grov vårdslöshet studeras särskilt i det femte kapitlet. Inledningsvis redogörs för vad grov vårdslöshet innebär samt hur culpabedömningen brukar göras. Därefter studeras vad begreppet grov vårdslöshet innebär inom försäkringsrätten. I samband med detta kommer ett antal rättsfall att presenteras och analyseras.

I uppsatsens sjätte och sista kapitel presenteras analysen, varvid uppsatsens frågeställningar besvaras. Uppsatsen avslutas med en diskussion där mina egna slutsatser lyfts fram.

2 Allmänt om försäkring

2.1 Inledning

I detta kapitel redogörs för av vad försäkring innebär, vilka typiska särdrag försäkringsavtalet har samt vilken lagstiftning som är av relevans för uppsatsen på det försäkringsrättsliga området.

2.2 Kännetecknande för försäkring

Ett försäkringsavtal ingås mellan ett försäkringsbolag och en försäkringstagare. Kännetecknande för vad som utgör en försäkring är att en riskutjämning fördelas på parterna som ingår i en försäkringssamverkan. Försäkringsbolaget, även kallat försäkringsgivaren, ingår mängder av avtal på likartade villkor. I de flesta fallen där försäkringsavtal tecknas inträffar ingen skada för försäkringstagaren, men i ett fåtal fall uppstår en skada varpå bolaget har att utge ersättning. När skada uppstår och försäkringsersättning utbetalas uppstår en förlust för försäkringsbolaget. Förlusten fördelas genom de sammanlagda bidrag som försäkringstagarna lämnar genom att i förhand betala en fastställd premie. Fördelningen görs proportionellt utifrån vilken risk försäkringstagaren löper samt vilken ersättning han eller hon har rätt till. Exempelvis får ägaren till ett hus betala en högre premie än ägaren till en lägenhet. Husägaren behöver i detta exempel ett mer omfattande försäkringsskydd då risken för antal skador är större i förhållande till en bostadsrättsinnehavare. Försäkringsbolaget löper större risk att få utbetala ett större belopp för den villaförsäkrade.⁴ Därutöver följer att försäkringen syftar till att skydda olika typer av skador beroende på om det gäller en bostadsrättsförsäkring eller villaförsäkring.

⁴ Hellner, Försäkringsrätt, s. 8-9.

Försäkring avser en oviss händelse, för att ersättning ska utgå krävs att händelsen inträffar. Om risken realiseras har försäkringstagaren rätt till ersättning. Rätt till ersättning föreligger om han eller hon betalar en premie för försäkringen oavsett om händelsen inträffar eller inte.⁵ För att kalkylera riskens storlek för att en viss händelse ska inträffa i det enskilda fallet, har bolaget klarlagt omständigheter som är av relevans för risken. Genom att utreda risken kan bolaget bestämma storleken på premien. Uppgifter om risken lämnas vanligtvis av försäkringstagaren själv och denne har en upplysningsplikt i förhållande till bolaget. Utöver det att händelsen i förväg ska vara beräknelig krävs att risken ska vara ekonomiskt försvarbar att försäkra, skyddet för försäkringstagaren ska stå i skälig proportion till premien. Av den anledningen täcker försäkringen inte alla tänkbara skador, det skulle vara ekonomiskt ohållbart.⁶

För att ersättning ska utgå från försäkringen ska ett ersättningsbart försäkringsfall ha skett. Försäkringsfall innebär att en händelse som försäkringen avser inträffar, exempelvis vid brandförsäkring att den försäkrade byggnaden brinner. Begreppet försäkringsfall har en central betydelse när det gäller avtalsparternas skyldigheter. Vad försäkringsfallet omfattar är beroende av vilken typ av försäkring det gäller och riskens storlek. Om ett försäkringsfall inträffar innebär det inte automatiskt att ersättning utgår från försäkringen. Har försäkringstagaren eftersatt sina skyldigheter enligt avtalet kan bolagets ansvar minska eller helt utgå. Det är inte enkelt att avgöra om ett försäkringsfall föreligger.⁷

2.3 Tillämplig lagstiftning

Den centrala lagen på det försäkringsrättsliga området är 2005 års försäkringsavtalslag (FAL). Lagen ersatte tidigare försäkringsavtalslag av

⁵ Hellner, Försäkringsrätt, s. 8-9.

⁶ Ibid. s. 10-11.

⁷ Bengtsson, Försäkringsavtalsrätt, s. 21-22.

1927 (GFAL) samt konsumentförsäkringslagen (KFL) av 1980.⁸ FAL innehåller såväl regler om skadeförsäkring, dvs. skydd för ekonomisk förlust vid sakskada, ansvarsförsäkring samt ren förmögenhetsskada, som personförsäkring innefattande liv, sjuk- och olycksfallsförsäkring. Flera moment av lagen är tvingande till konsumentens förmån.⁹

FAL syftar till att i första hand skydda försäkringstagaren mot allt för stränga försäkringsvillkor. Bolaget i sin tur är i behov av skydd mot svek, vårdslöshet och andra liknande förfaranden från försäkringstagaren. Ur lagstiftarens synvinkel har det därför ansetts nödvändigt att reglera rättsförhållandet mellan parterna. Enligt förarbeten till FAL¹⁰ har ett grundläggande syfte med lagen varit att ge försäkringstagarna ett förstärkt skydd vid olika typer av försäkringar. Det enskilda skyddet utformades till att förenkla för försäkringsgivare att utöva en ekonomisk rationell och konkurrenskraftig verksamhet som uppfyller det försäkringsbehov som samhället kräver. Annat syfte var att bidra till ökade förutsättningar för goda marknadsförhållanden inom försäkringsbranschen. Försäkring är viktig utifrån ett samhällsperspektiv, företag och konsumenter är beroende av den tryggheten som det innebär. Till detta följer att försäkringsbolaget har ett intresse av en ekonomiskt försvarlig, vinstdrivande verksamhet. Lagen präglas av att försäkringsverksamheten ska utövas på någorlunda gynnsamma villkor. En annan bakomliggande avsikt är att förebygga risk för skada. En försäkringstagare som inte vidtar skäligen försiktighetsåtgärder för att undvika en skada uppkomst försummar aktsamhetskraven enligt försäkringsvillkoren och kan komma att få nedsatt ersättning. När en skada inträffat bär försäkringstagaren alltid en självrisk, vilket innebär att han eller hon alltid får ansvara för en del av skadans kostnad på egen hand.¹¹

⁸ Bengtsson, Försäkringsavtalsrätt, s 19.

⁹ Prop. 2003/04:150 s.97 ff.

¹⁰ Prop. 2003/04:150.

¹¹ Bengtsson, Försäkringsavtalsrätt, s. 20 ff.; Prop. 2003/04 s. 1 ff.; Strömbäck, Något om den renoverade försäkringsavtalslagen, s. 353.

2.4 Försäkringsavtalet

Ett försäkringsavtal sluts på allmänna avtalsrättsliga grunder, bindande avtal uppkommer således genom utväxling av ett anbud och en accept. Vad gäller konsumentskadeförsäkring samt personförsäkring har försäkringsbolaget dock en kontraheringsplikt, vilket innebär att bolaget inte har rätt att neka försäkring som är riktad till allmänheten om inte särskilda skäl föreligger.¹² När avtalet sluts råder inga formkrav för dess giltighet.¹³ Försäkringsbolaget har dock en informationsplikt gentemot försäkringstagaren enligt 2 kap. FAL. Försäkringsgivaren ska i direkt anslutning till avtalsslutet tillställa den försäkrade en skriftlig bekräftelse på avtalet samt i den mån det inte tidigare skett upplysa om försäkringsvillkorens innehåll. Särskilt ska rådande förutsättningarna för att den försäkrade ska bära försäkringsskydd samt försäkringens omfattning belysas.¹⁴ Utöver informationsplikten enligt FAL följer viss informationsskyldighet utifrån försäkringsrörelselagen (2010:2043). Försäkringsavtalet ska delges försäkringstagaren och innehålla uppgift om både de allmänna försäkringsvillkoren samt de särskilda villkoren som den tecknade försäkringen avser.¹⁵

FAL innehåller avtalsbestämmelser för respektive avtalspart, med fokus på försäkringstagarens förpliktelser gentemot bolaget och sanktioner för avtalsbrott. Huvudförpliktelse för försäkringstagare är att betala premie och utöver det följer en rad biförpliktelser med avtalsförhållandet. Huvudregeln är att FAL innehåller tvingande bestämmelser till försäkringstagares förmån. Möjlighet att frångå lagen genom avtal gäller framförallt företagsförsäkring. Med anledning av att försäkringstagare och försäkringsgivare i det enskilda fallet ska ha möjlighet att reglera rättsförhållandet även genom avtalsvillkoren, är delar av FAL dispositiv.¹⁶

¹² Prop. 2003/04:150 s. 98.

¹³ Bengtsson, Försäkringsrätt – Några huvudlinjer, s. 31.

¹⁴ Enligt 2 kap. 4 § FAL; Utterström, Försäkringsavtalslagen (2005:104) 2 kap. 4 §, Juno 2019-11-10.

¹⁵ Enligt 4 kap. 2 § försäkringsrörelselagen.

¹⁶ Prop. 2003/04:150 s.1 och 99 ff.

2.5 Försäkringsavtalets särdrag

Försäkringsavtal har vissa särdrag som medför att allmänna kontraktsrättsliga principer inte alltid anses direkt tillämpliga på denna typ av avtal. Försäkringstagare tecknar ett avtal för att i framtiden få trygghet för eventuella skador och ekonomiska påfrestningar, medan bolaget bär ett ansvar att medge ersättning om ett försäkringsfall inträffar. Skyldigheten att utge ersättning är inte villkorslös, utan bärs enbart under vissa givna omständigheter. Det är oklart om dessa förhållanden överhuvudtaget kommer att inträffa. Risken för att en skada ska inträffa kan fastställas utifrån viss sannolikhet med hjälp av statistiska metoder och bolaget kan med stöd av försäkringsteknik uppskatta vad dennes åtagande är värt.

Som framkommit ovan är försäkringstagarens huvudsakliga uppgift att betala premie, jämte skyldigheten att uppfylla flertal biförpliktelser. Om försäkringstagaren försummar att uppfylla någon avtalsbestämmelse följer inte, som i normalfallet vid andra avtalstyper, påföljden hävning och skadestånd. I stället medför vanligen ett kontraktsbrott att skyddet mot trygghet bortfaller, varpå ersättningen helt eller delvis kan utebli.¹⁷ De påföljder som följer vid kontraktsbrott enligt FAL är ovanliga i jämförelse med andra avtalstyper.¹⁸

Ett annat utmärkande drag för försäkringsavtal är att det råder obalans mellan parterna. Försäkringsgivare kan anses vara överlägset försäkringstagare, främst i konsumentförhållanden men även i relation till vissa företag. Visserligen är det inte ovanligt att det råder obalans mellan parterna i ett avtal. Obalansen består i detta fall exempelvis av att en försäkringstagare troligen har svårt att bedöma om premien är skälig och vilket skydd försäkringen innefattar. Försäkringsvillkoren är i praktiken ganska svårlästa och det är inte helt enkelt för en konsument att förstå vad

¹⁷ Prop. 2003/04:150 s. 123.

¹⁸ Bengtsson, Försäkringsavtalsrätt, s. 25 ff.

försäkringen omfattar. Eftersom det råder ojämlikhet i avtalsförhållandet är försäkringsgivaren beroende av att försäkringstagaren lämnar riktiga uppgifter. Utan försäkringstagarens upplysningar och information om risken samt inträffade skador kan bolaget inte uppfylla förpliktelseerna enligt avtal. Ett försäkringsavtal är beroende av att parterna har ett förtroende för varandra, det ställs höga krav på försäkringstagares pålitlighet. I gengäld har lagstiftaren ansett det nödvändigt att inta tvingande moment där konsumenten har en stärkt ställning. Det har krävts något av båda parter. Pålitlighet av försäkringstagare och ansvarstagande av försäkringsgivare. Slutligen kan anföras att dessa ömsesidiga förpliktelser enligt försäkringsavtalet anses tämligen säreget i förhållande till många andra avtalstyper.¹⁹

¹⁹ Bengtsson, Försäkringsavtalsrätt, s. 23 ff.

3 Försäkringstagarens biförpliktelser

3.1 Inledning

I följande kapitel presenteras innebörden av försäkringstagarens biförpliktelser. Dessa biförpliktelser kallas upplysningsplikt, fareökning, framkallande av försäkringsfall, säkerhetsföreskrifter, räddningsplikt och biträdandeplikt. Fokus kommer att ligga på framkallande, säkerhetsföreskrift och räddningsplikt. Biförpliktelserna räddningsplikt och säkerhetsföreskrift sammanfaller i vissa fall med framkallande av försäkringsfall. Vilken av nämnda skyldigheter den försäkrade överträtt kan därför vara svårt att avgöra. Av den anledningen undersöker uppsatsen gränsdragningen mellan framkallande av försäkringsfall, säkerhetsföreskrift och räddningsplikt.

3.2 Introduktion

Försäkringstagares huvudsakliga skyldighet är som ovan nämnt att betala premien. Utöver detta ska han eller hon uppfylla ett antal skyldigheter, vilket brukar benämnas biförpliktelser. Biförpliktelserna som berör konsumenten finns reglerade i 4 kap. 1-7 §§ och 7 kap. 2-3 §§ FAL. Utifrån angivna lagrum har försäkringstagare följande ansvar:

- Skyldighet att lämna korrekta uppgifter om försäkrad risk vid avtalets ingående, s.k. upplysningsplikt.
- Skyldighet att meddela bolaget om sådana förändrade förhållanden som kan öka risken för att försäkringsfall ska inträffa, s.k. fareökning.
- Skyldighet att inte framkalla ett försäkringsfall eller förvärpa dess följder genom uppsåt eller grov vårdslöshet.

- Skyldighet att iaktta de säkerhetsföreskrifter som finns angivna i avtalet, i syfte att begränsa en skadas uppkomst.
- Skyldighet att hindra eller minska en skada, s.k. räddningsplikt.
- Skyldighet att inte försumma att anmäla ett försäkringsfall samt skyldighet att inte uppge, förtiga eller dölja något av betydelse för skaderegleringen, s.k. biträdandeplikt.

Försäkringstagaren ska även vid inträffat försäkringsfall medverka till att skaderegleringen blir så korrekt som möjligt genom att lämna riktiga uppgifter om händelseförloppet och skadans ekonomiska betydelse för honom eller henne.²⁰

3.3 Säkerhetsföreskrifter

Bolaget får föra in föreskrifter i försäkringsvillkoren som stadgar att vissa försiktighetsmått ska iakttas för att förebygga och begränsa en skada. Enligt 4 kap. 6 § FAL får en nedsättning göras endast om föreskriften finns angiven i försäkringsvillkoren. Det innefattar alla bestämmelser i avtalet, dvs. såväl bestämmelser i försäkringsbrev och försäkringsbesked som i villkoren. I vissa fall räcker det att i villkoren hänvisa till en viss lagbestämmelse som reglerar en säkerhetsföreskrift. Föreskrifterna används i normalfallet främst vid skadeförsäkring på företagssidan. Handlingsregler syftar till att försäkringstagaren ska undgå att agera försumligt. I konsumentförsäkring ges säkerhetsföreskrifter inte lika stor betydelse, men det förekommer vanligen krav på låsning av dörrar och liknande för att begränsa en stöld.²¹

Vid brott mot en säkerhetsföreskrift genom uppsåt eller av vårdslöshet, som är mer än ringa, görs vanligtvis en nedsättning av den begärda försäkringsersättningen. Hur stor nedsättningen blir, avgörs som vid brott mot upplysningsplikten, genom en skälighetsbedömning. Vid en sådan bedömning ska hänsyn tas till storleken av försäkringstagarens skuld,

²⁰ Bengtsson, Försäkringsrätt – några huvudlinjer, s. 47.

²¹ Bengtsson, Försäkringsrätt – Några huvudlinjer, s. 59 ff.; Prop. 2003/04:150 s. 417.

förhållandets samband med den inträffade skadan samt övriga omständigheter. Det är av stor vikt att beakta omständigheter vid det specifika försäkringsfallet. Det ska även beakta hur nedsättningen påverkar den drabbade.²²

3.4 Framkallande av försäkringsfall

Bestämmelsen om framkallande av försäkringsfall anges i 4 kap. 5 § FAL. Försäkring ersätter inte skada som försäkringstagare vållat genom uppsåt eller grov vårdslöshet. Paragrafen, 4 kap. 5 § FAL, tillämpas även när försäkringstagare handlat eller underlåtit att handla i vetskap om att det innebar en betydande risk för att skadan skulle inträffa, s.k. medvetet risktagande. Inte heller utgår ersättning om försäkringstagare förvärrat skadans omfattning, exempelvis genom att han eller hon vid brand av den försäkrade fastigheten öppnar några dörrar till fastigheten för att få spridning på branden.²³

Har försäkringstagare uppsåtligen brutit mot en säkerhetsföreskrift innebär det inte nödvändigtvis att skadan har framkallats eller förvärrats uppsåtligen. I fall där den försäkrade av ren underlåtenhet undgått att vidta en åtgärd för att minska skadans omfattning torde det röra sig om försummelse av räddningsplikten.²⁴

Utöver ovan nämnt finns möjlighet för bolaget att sätta ned ersättning om den försäkrade framkallat försäkringsfallet genom handlande likställt med grov vårdslöshet. Lagen preciserar inte vad som utgör grov vårdslöshet, vägledning för begreppets innebörd får studeras främst utifrån praxis och doktrin. Syftet är att begreppet ska ha samma betydelse som i övrigt på försäkringsrättens område. I vissa fall kan ersättningen sättas ned även om handlandet inte orsakats genom grov vårdslöshet i gängse mening, när

²² Bengtsson, Försäkringsrätt – Några huvudlinjer, s. 60.

²³ Prop. 2003/04:150 s. 416.

²⁴ Prop. 2003/04:150 s. 416.

försäkringstagare handlat genom medveten vårdslöshet. Sådant agerande kan i vissa fall anses innefatta grov vårdslöshet och i andra inte.²⁵

Föreligger särskilda skäl på grund av försäkringens art får ersättningen sättas ned även i fall när det inte föreligger grov vårdslöshet.²⁶ Det krävs att försäkringsbolaget angivit sådana föreskrifter i villkoren för att rätt till nedsättning ska föreligga. Denna bestämmelse tar främst syfte på allriskförsäkringen, som är ett icke heltäckande men mycket omfattande försäkringsskydd. I regel tillämpas bestämmelsen vid försäkringsarter där aktsamheten är särskilt viktig för försäkringsgivaren, men torde kunna tillämpas på andra försäkringstyper också.²⁷

3.5 Räddningsplikt

Skyldighet att försöka hindra att ett försäkringsfall inträffar samt begränsa en skadas omfattning föreskrivs i 4 kap. 7 § FAL. Vidare ska försäkringstagare ge bolaget möjlighet att kunna återkräva utbetald ersättning av en tänkbar skadeståndsskyldig. Den försäkrade ska i den mån det går försöka ta fram uppgifter om den skadeståndsskyldiga för att meddela försäkringsbolaget om informationen. Utan försäkringsgivares godkännande får försäkringstagare inte avtala bort sin rätt att rikta ersättningskrav gentemot vederbörande. Då skulle försäkringsbolaget kunna gå miste om rätten att återkräva ersättning. Om försäkringsgivare vill framställa ett återkrav mot skadevållaren kan försäkringstagaren även ha en skyldighet att säkerställa bevisning.²⁸

Räddningspliktens omfattning står i förhållande till den försäkrades förmåga att handla. Exempelvis vid en villabrand kan händelsen utlösa en chock för försäkringstagaren, varför det inte torde begäras att denne genast efter upptäckten av branden larmar brandkåren. Eftersom räddningspliktens

²⁵ Prop. 2003/04:150 s. 416.

²⁶ Se 4 kap. 5 § 3 st. FAL.

²⁷ Utterström, Försäkringsavtalslagen (2005:104) 4 kap. 5 §, Juno 2019-11-06; Prop. 2003/04:150 s. 416.

²⁸ Prop. 2003/04:150 s. 419.

omfattning är beroende av omständigheterna i den specifika situationen går det inte att på förhand bestämma vidden av förpliktelsen. Det får istället avgöras utifrån varje enskilt fall.²⁹

Åsidosätts räddningsplikten genom uppsåt, grov vårdslöshet eller om försäkringstagaren inser att det finns betydande risk för att skadan ska inträffa görs en nedsättning av ersättningen. Låt oss gå tillbaka till ovan angivet exempel med branden. Om försäkringstagare upptäcker brand men inte vidtar några åtgärder för att begränsa branden innebär det i regel att han eller hon uppsåtligen bryter mot räddningsplikten. Det kan dock finnas omständigheter i det enskilda fallet som medför att försäkringstagaren inte haft förmåga att begränsa skadan. Hänsyn ska tas till den specifika omständigheten vid bedömningen av hur omfattande skyldigheten är.³⁰

Har försäkringstagaren däremot insett att han eller hon kunnat begränsa skadans omfattning utan att vidta någon åtgärd och trots förmåga till det, föreligger inte uppsåt utan snarare grov vårdslöshet. Ersättningen kan då komma att sättas ned eftersom den försäkrade insett att dennes passiva handling orsakat omfattande risk för skadan. Nedsättningens omfattning avgörs även här genom en skälighetsbedömning likt säkerhetsföreskrift. Om brott mot räddningsplikt föreligger men det saknas betydelse för försäkringsbolaget bör en nedsättning dock inte göras.³¹

Enligt Schmidt kan räddningsplikten sägas ge uttryck för den skadeståndsrättsliga regeln; en skadelidande som är passiv torde anses medvållande till skadan, varav en jämkning av ersättningen ligger för handen. Den försäkrade ska inte förhålla sig passiv och tro att denne är skyddad mot förlust. Krav på handling för att begränsa en skadas uppkomst och omfattning faller således naturligt även inom försäkringsrättens område. Med hänsyn till detta ska en skälig nedsättning av ersättningen göras. Den försäkrade som varit medvållande till en skada ska svara för den del av

²⁹ Prop. 2003/04:150 s. 419.

³⁰ Ibid. s. 419.

³¹ Ibid. s. 419.

skadan som hade kunnat undvikas om han eller hon fullgjort räddningsplikten. Storleken på nedsättningen ska i första hand avgöras utifrån den skada som överträdelsen orsakat, med andra ord den merkostnad som uppstått för bolaget genom att den försäkrade orsakat en mer omfattande skada än om denne hade uppfyllt plikten.³²

3.6 Undantag

Rätten att sätta ned ersättningen när den försäkrade överträtt någon av biförpliktelserna är inte utan undantag. Enligt 4 kap. 9 § FAL ska försäkringsbolaget inte sätta ned ersättningen om den försäkrade överskridit någon av skyldigheterna genom ringa oaktsamhet. Ersättningen får inte heller sättas ned om handlandet begåtts av någon som lider av en allvarlig psykisk störning eller av någon som var under 12 år gammal. Därutöver om handlandet avsåg att förebygga skada på person eller egendom i nöd och sådant handlande var försvarligt görs ingen nedsättning. Bestämmelsen är tvingande till försäkringstagarens förmån. Villkor i avtalet som föreskriver annat är utan verkan.³³

3.7 Gränsdragningsproblematik

Biförpliktelserna framkallande av försäkringsfall, räddningsplikt och säkerhetsföreskrifter angränsar till varandra, varför det är långt ifrån självklart vilken av lagbestämmelserna som är tillämplig i ett enskilt fall. Gemensamt vid prövning av ersättningens storlek torde vara att en skälighetsbedömning ska göras. I varje fall ska hänsyn tas till ett flertal förhållanden. Centralt att avgöra är försäkringstagarens skuld samt den grad av uppsåt eller vårdslöshet som föreligger. Både vid framkallande av försäkringsfall och räddningsplikt krävs grov vårdslöshet för att nedsättning ska vara möjlig, i de fall då inte uppsåt föreligger. Vid brott mot

³² Prop. 2003/04:150 s. 117 ff.

³³ Enligt 4 kap. 9 § FAL.

säkerhetsföreskrift krävs däremot inte sådan graverande vårdslöshet. Nedsättning görs utifrån graden av vårdslöshet som förelegat. Vid framkallande av försäkringsfall eller åsidosättande av räddningsplikten är det av stor vikt att avgöra graden av försäkringstagarens skuld. Omfattningen av vårdslöshet är avgörande för hur bestämmelserna är tillämpliga eller inte. Påföljden torde sägas vara strängare vid brott mot säkerhetsföreskrift då det inte krävs grov vårdslöshet. Påföljd kan komma ifråga redan vid normal vårdslöshet.

Det föreligger en gränsdragningsproblematik mellan försummelse av att uppfylla räddningsplikten å ena sidan och framkallande av försäkringsfall eller förvärrande av dess följder å andra sidan. Påföljden vid framkallat försäkringsfall eller förvärrande av dess följder är strängare än när räddningsplikten överträds, varför gränsdragningen kan vara av väsentlig betydelse. Räddningsplikten kan överträdas genom både passivitet och aktivt handlande. Vid aktivt handlande bör det många gånger kunna anses utgöra ett framkallat försäkringsfall eller förvärrande av dess följder.³⁴ Schmidt anser för att tillämpa bestämmelsen om framkallande av försäkringsfall torde det krävas att den försäkrade vidtar en positiv handling. Förhåller sig försäkringstagaren passiv i en situation där handling hade kunnat företas, för att förebygga skada, har en underlåtelse av räddningsplikt skett.³⁵

Reglerna för såväl räddningsplikt som framkallat försäkringsfall bör däremot kunna tillämpas samtidigt i vissa fall. Syftet är givetvis inte att båda ska tillämpas vid samma tillfälle utan att en av plikterna ska ges företräde. För tillämpning av reglerna om framkallande av försäkringsfall eller förvärrande av dess följder bör som huvudregel erfordras ett aktivt handlande. I undantagsfall torde reglerna kunna tillämpas vid passivitet. Vid det fall då den försäkrade oberoende av försäkringsavtalet hade varit tvungen att aktivt hindra försäkringsfallet eller minska dess följder skulle reglerna om såväl räddningsplikten som framkallande av försäkringsfall

³⁴ Radetzki, Den försäkrades räddningsplikt enligt försäkringsavtalslagen, s. 156 ff.

³⁵ Schmidt, Faran och försäkringsfallet, s. 129.

vara tillämpliga. Även här ska avgöras vilken regel som ska ges företräde. I doktrin har det anförts vid tillfälle då båda bestämmelserna är tillämpliga, att reglerna om räddningsplikt ska tillämpas när den försäkrades agerande varit påverkat av att försäkringsfall inträffat eller varit direkt kommande.³⁶ Reglerna om framkallande av försäkringsfall ska tillämpas i övriga fall.³⁷

En annan gränsdragning gäller mellan räddningsplikten och säkerhetsföreskrifter. Även här skiljer sig påföljderna åt beroende på vilken av biförpliktelse som överträds, varför det kan vara av betydelse att avgöra vilken förpliktelse som blivit åsidosatt. I försäkringsavtalet framgår vanligen aktsamhetskrav som den försäkrade ska följa för att förebygga eller begränsa en skada. Vid försummelse av sådana ålägganden torde brott mot räddningsplikten föreligga. Däremot är aktsamhetskrav som preciserats i avtalet ofta att anse som säkerhetsföreskrifter enligt FALs mening. Problemet är då att såväl reglerna om räddningsplikten som säkerhetsföreskrifter är tillämpliga samtidigt varför det måste avgöras vilken regel som ska ges företräde. En gräns bör kunna dras för åtgärder som vidtas eller underlåts före respektive efter det att ett försäkringsfall inträffat. I den mån försäkringstagaren efter det att skadan inträffat underlåter att vidta åtgärder enligt villkoren för att begränsa skadans omfattning torde försäkringstagaren ha brutit mot räddningsplikten. Svårare är att avgöra vad som gäller när den försäkrade underlåtit att vidta sådana åtgärder innan en skada inträffat eller varit omedelbart förestående. Om försäkringstagares handlande påverkats av att en skada varit omedelbart förestående betraktas underlåtenheten som brott mot räddningsplikten. Har handlandet däremot varit oberoende av att skada varit nära förestående anses dennes underlåtenhet som överträdelse av säkerhetsföreskrift.³⁸

I doktrinen har framförts olika åsikter om hur man ska skilja mellan framkallande av försäkringsfall, säkerhetsföreskrift samt räddningsplikt. Bentzon och Christensen anser att tidsaspekten är av stor betydelse. Ju

³⁶ Se Hellner, Försäkringsrätt och Lindell-Frantz, Nedsättning av försäkringsersättning.

³⁷ Radetzki, Den försäkrades räddningsplikt enligt försäkringsavtalslagen, s. 156 ff.

³⁸ Radetzki, Den försäkrades räddningsplikt enligt försäkringsavtalslagen, s. 158 ff.

närmre i tiden den försäkrades agerande ligger i relation till skadans uppkomst desto större anledning att anse handlandet som ett framkallande och inte brott mot annan biförpliktelse. Om försäkringstagares agerande är att betrakta som ett mellankommande led i relation till skadan torde det anses som fareökande. Endast i undantagsfall bör underlåtenhet att handla bedömas som framkallande av försäkringsfall, annars är räddningsplikt eller säkerhetsföreskrift för handen.³⁹

Grundt har diskuterat gränsdragningsfrågan och framhävt att reglerna om framkallande bör tillämpas på handlingar som är närmsta orsaken till skadan. Gränsen mellan biförpliktelseerna är inte given, bedömningen av vilken av dem som är tillämplig bör ske från fall till fall.⁴⁰

Schmidt delar inte Grundts syn på när framkallanderegler ska tillämpas. Enligt honom kan en tidigare handling i orsakskedjan vara av lika stor betydelse för skadans inträffande som en handling närmare skadeorsaken. Det avgörande bör istället vara hur pass klandervärt agerandet varit. Direkt framkallat försäkringsfall är mer klandervärt än fareökning. Grövre förseelser bör därför bedömas som framkallande trots att det samtidigt kan ses som brott mot fareökning. Schmidt har vidare anfört beträffande gränsdragningen mellan framkallande och räddningsplikt att handlingar som företas efter det att skada inträffat är att beakta som brott mot räddningsplikt. Vid handlande eller underlåtenhet som företas i omedelbar anslutning till att skadan uppstår bör skillnad mellan framkallande och räddningsplikt avgöras utifrån hur pass förkastligt den försäkrade agerat.⁴¹

Även Hellner har diskuterat gränsdragningen mellan de olika biförpliktelseerna. Finns det en faktisk och tydlig föreskrift i försäkringsavtalet som blivit åsidosatt torde det röra sig om en överträdelse av en säkerhetsföreskrift. Vid avsaknad av en sådan föreskrift kan agerandet istället betraktas som ett framkallande. Reglerna om räddningsplikt bör

³⁹ Bentzon och Christensen, Lov om forsikringsaftaler I, s. 112 ff.

⁴⁰ Grundt, Larebok i norsk forsikringsrett, s. 285 ff.

⁴¹ Schmidt, Faran och försäkringsfallet, s. 126 ff.

tillämpas när försäkringstagarens handlande påverkats av risken för att en skada varit förestående.⁴²

Det kan framhåvas ett annat förhållningssätt anfört av Lindell-Frantz. Gränsdragning mellan framkallande och övriga biförpliktelser bör ske med utgångspunkt i vilken regel som blir mest förmånlig för försäkringstagaren. Detta synsätt skulle stå i överensstämmelse med lagens motiv att skydda den enskilde konsumentens intressen så vitt det är möjligt. Därutöver hävdar hon att Hellners rekommendation om gränsdragningen mot säkerhetsföreskrifter bör avgöras utifrån avtalsvillkoren. Det är i linje med motiven till lagen, allmänt föreskrivna aktsamhetsvillkor torde utgöra bestämmelser som förelägger försäkringstagaren att inte framkalla försäkringsfall.⁴³

⁴² Hellner, Försäkringsrätt, s. 186 ff.

⁴³ Lindell-Frantz, Nedsättning av försäkringsersättning, s. 259.

4 Framkallande av försäkringsfall

4.1 Inledning

I det föregående har jag redogjort för innebörden av biförpliktelsen framkallande av försäkringsfall. Här görs en djupare analys av vad plikten innefattar samt vad som föreskrivs avseende de objektiva och subjektiva förutsättningar som ska vara uppfyllda för att 4 KAP. 5 § FAL ska vara tillämplig. Vidare undersöks under vilka förutsättningar försäkringsbolaget har ett begränsat ansvar gentemot försäkringstagaren när denne försummar att uppfylla förpliktelsen. Uppsatsen syftar till till stor del undersöka innebörden av begreppet grov vårdslöshet, varför detta behandlas särskilt i kapitel fem.

Bestämmelsen i 4 kap. 5 § FAL har sin motsvarighet i 32 § KFL.⁴⁴ Undersökningen av bestämmelsens innebörd kommer således att hämtas från förarbeten och litteratur hänförlig till de båda lagrummen.

4.2 Introduktion

En av de mest grundläggande biförpliktelseerna som anges i FAL torde vara plikten att inte framkalla ett försäkringsfall. Försäkringsavtalet stipulerar att vid inträffat försäkringsfall, för händelser som går att försäkra, ska ersättning utgå under vissa omständigheter. Grundläggande är att risken för skada inte ska kunna förutses och motverkas. Om ersättning skulle utgå oavsett skadeorsak skulle syftet med försäkring bortfalla. Försäkringsbolagets affärsidé skulle inte kunna upprätthållas och verksamheten skulle inte kunna gå runt ekonomiskt. Det är stå i strid med samhällsintressen att ersätta skador som den försäkrade orsakar utan förlust

⁴⁴ Bengtsson, Försäkringsavtalsrätt, s. 314.

för denne själv.⁴⁵ Bakgrunden till lagstiftningen torde även kunna hämtas ifrån skadestånds- och straffrättsliga principer. Reglerna på försäkringsrättens område har ett nära samband med den utomobligatoriska skadeståndsrätten.⁴⁶

Skyldigheten att inte framkalla ett försäkringsfall, eller förvärra dess följder, framgår direkt av 4 kap. 5 § FAL. Därutöver föreskriver vanligen försäkringsbolagen i sina villkor ett flertal generella aktsamhetskrav som den försäkrade förväntas följa. Exempelvis, för rätt till ersättning vid förlorad egendom, ska egendomen ha hanterats med aktsamhet. Om försäkringstagaren uppsåtligen orsakat skadan följer enligt försäkringsvillkoren och lagen att ersättning inte utgår.

4.3 Faktiska förutsättningar för nedsättning

För att bestämmelsen om framkallat försäkringsfall ska bli tillämplig krävs att den försäkrade har framkallat skadan, eller förvärrat dess följder, med uppsåt eller grov vårdslöshet. I vissa fall kan bestämmelsen enligt 4 kap. 8 § FAL även tillämpas på annan person än den försäkrade. Med den försäkrades handlande likställs handlande av någon som med försäkringstagarens godkännande har uppsikt över den försäkrade egendomen. Därutöver tillräknas den försäkrades make, sambo eller annan familjemedlem, om den försäkrade egendomen utgör gemensam bostad eller bohag i en gemensam bostad. Endast om det föreligger synnerliga skäl ska någon av nämnda personers handlande inte identifieras med den försäkrades. För att identifikation ska föreligga krävs att det finns inskrivet i försäkringsvillkoren. Det ska enkelt kunna utläsas vilka kategorier av personer som avses. Exempelvis genom att personen som har tillsyn över egendomen ska iaktta viss säkerhetsföreskrift och att dennes handlande likställs med försäkringstagarens handlande. Det krävs dock inte att den som har tillsyn över egendom får ett uttryckligt godkännande av försäkringstagaren vid varje enskilt tillfälle. Tillåtelse att regelbundet

⁴⁵ Se SOU 1925:21, s. 91.

⁴⁶ Bengtsson, Försäkringsavtalsrätt, s. 119.

utnyttja viss egendom kan vara tillräckligt. Försäkringsgivare får inte stadga identifikation med andra personer än vad paragrafen föreskriver.⁴⁷

Det föreligger ett underliggande krav på kausalitet mellan den försäkrades handlande och den skada som han eller hon vill få ersatt från försäkringen. Däremot råder inget krav på att handlingen vidtagits aktivt, ett framkallande kan mycket väl ske genom underlåtenhet. Passiviteten kan exempelvis bestå av underlåtenhet att låsa dörrar eller hålla uppsikt över försäkrad egendom. Försäkringsvillkoren kan stadga att ersättning endast utgår om den försäkrade uppfyllt aktsamhetskraven. Villkorsbestämmelserna kan dock komma att tolkas mot bakgrund av lagens tvingande bestämmelser, exempelvis nedsättning pga. obetydlig vårdslöshet får inte göras.⁴⁸ Likt vad som gäller inom skadeståndsrätten ska skadan ha ”legat i farans riktning”. Lindell-Frantz har diskuterat detta i sin doktorsavhandling. Om ett omfattande försäkringsskydd ska ges försäkringstagare bör kravet på orsakssamband ges en begränsad tolkning. Kravet torde åtminstone kunna motsvara vad som gäller på skadeståndsrättens område. Den handling eller underlåtenhet som orsakat försäkringsfallet bör utgöra en tillräcklig och nödvändig förutsättning för skadans inträffande. Det innefattar att skadevållaren troligen skulle ha gjort sig ersättningsskyldig om handlingen eller underlåtenheten riktats mot ett annat rättssubjekt. Därutöver har hon anfört att det inte verkar råda större problem mellan försäkringstagare och försäkringsbolag kring sambandet handling och skada, åtminstone inte när det gäller framkallade av försäkringsfall.⁴⁹

⁴⁷ Se 4 kap. 8 § FAL; Utterström, Försäkringsavtalslagen (2005:104) 4 kap. 8 §, Juno 2019-11-19.

⁴⁸ Se SOU 1977: 84 s. 236.

⁴⁹ Lindell-Frantz, Nedsättning av försäkringsersättning, s. 260 ff.

4.4 Subjektiva förutsättningar för nedsättning

4.4.1 Inledning

Utöver de objektiva förutsättningarna som krävs för att få sätta ned försäkringsersättningen ska vissa subjektiva förutsättningar vara uppfyllda. Försäkringstagaren eller annan som identifieras med denne ska ha handlat med uppsåt eller grov vårdslöshet när försäkringsfallet framkallades. Handlandet kan också ha företagits genom medveten vårdslöshet. I undantagsfall, då särskilda skäl föreligger pga. försäkringens art, kan nedsättning göras om agerandet företagits med vårdslöshet av normalgraden.

4.4.2 Uppsåt

Vid uppsåt utgår ingen ersättning alls från försäkringen, försäkringsbolagets ansvar bortfaller helt. Uppsåt torde inte vara en förutsättning för nedsättning då lagen stadgar att ersättning aldrig ska utgå i dessa fall. Om handlingen har begåtts av någon under tolv år, av någon som lider av allvarlig psykisk störning eller någon som kan anses handlat försvarligt i en nödsituation kan ersättning utgå trots att handlingen begåtts med uppsåt.⁵⁰ En annan fråga är dock huruvida dessa personer kan anses ha handlat med uppsåt, då tillräcklig insikt över dennes handlande lär saknas. Uppsåt ska föreligga för såväl handlingen eller underlåtenheten som för dess följder. Det finns dock inget krav på att försäkringstagaren orsakat skadan med avsikt att få ersättning ur försäkringen. Den försäkrade kan mycket väl orsakat en skada när denne handlat uppsåtligen, utan avsikt att en skada faktiskt skulle inträffa. Exempelvis genom att ha lämnat sin väska obevakad på offentlig plats när han eller hon gjort ett ärende, varpå väskan försvunnit och skada uppkommit. Avsikten har inte varit att väskan skulle bli stulen, varför uppsåt till skadan saknas. I detta fall kan inte nedsättning av ersättning göras med stöd av att försäkringsfallet framkallats uppsåtligen, eftersom det

⁵⁰ Se 4 kap. 5 och 8 §§ FAL.

saknas uppsåt till handlingens följder. Ersättningen kan troligen ändå sättas ned helt då handlandet kan anses vara så pass vårdslöst.⁵¹

I betänkandet till KFL framfördes att vid uppsåtligt framkallat försäkringsfall är huvudregeln att ingen ersättning ska utgå. Uppsåtligt handlande, beträffande försäkring av försäkringstagarens egendom, innefattar vanligen försök till försäkringsbedrägeri. Om den försäkrade exempelvis sätter eld på sin försäkrade fastighet med avsikt att få ut försäkringsersättning föreligger försäkringsbedrägeri och ersättning betalas inte ut. Även när försäkringstagaren saknat uppsåt till att begå försäkringsbedrägeri men uppsåtligt orsakat skadan bör ersättning inte heller utgå.⁵²

4.4.3 Vårdslöshet som inte är grov

Då varken uppsåt eller grov vårdslöshet föreligger kan nedsättning ändå göras om den försäkrade handlat med vårdslöshet av normalgraden, under förutsättning att förbehåll finns i försäkringsvillkoren. Särskilda skäl pga. försäkringens art krävs, torde främst avse allriskförsäkringen. Villkor som i allmänhet föreskriver att den försäkrade ska uppträda aktsamt torde utgöra föreskrifter som ålägger försäkringstagaren att inte framkalla försäkringsfall.⁵³ Lindell-Frantz har med hänvisning till detta anfört att villkor som inte föreskriver att oaktsamt framkallande av försäkringsfall kan föranleda nedsättning, inte torde medföra en rätt för försäkringsbolaget att sätta ned ersättningen annat än när åsidosättandet skett genom grov vårdslöshet. I diskussionen om hur allmänt givna aktsamhetskrav bör tolkas, har det uttalats att det saknar betydelse om dessa villkor är att anse som säkerhetsföreskrifter eller framkallandebestämmelser, storleken på nedsättningen bör i allmänhet ändå bli den samma. Trots detta föreskriver villkoren i regel att nedsättning kan göras även om vårdslösheten inte varit grov.⁵⁴

⁵¹ Lindell-Frantz, Nedsättning av försäkringsersättning, s. 264.

⁵² Se SOU 1977: 84 s. 234.

⁵³ Prop. 1979/80:9 s. 65, 75 och 154; SOU 1977:84 s. 151.

⁵⁴ Lindell-Frantz, Nedsättning av försäkringsersättning, s. 297.

Distinktionen mellan grov och ”normal” vårdslöshet har analyserats av Lindell-Frantz utifrån praxis från Allmänna reklamationsnämnden och Skadeförsäkringens villkorsnämnd. Ett sammanhängande mönster för skillnaden har varit svår att finna. Utifrån praxis gällande stölskador torde normal oaktsamhet innefatta ett likartat handlande som vid grov oaktsamhet. Skillnaden torde bestå av att handlandet skett under en kortare tidsperiod, att skadan skett på en mindre riskfylld plats eller att det som skadats varit av mindre värde.⁵⁵

Skillnaden mellan normal och ringa oaktsamhet är en annan. Utifrån Lindell-Frantz analys har hon angett två förklaringar. Rätt till nedsättning har inte förelegat då vårdslösheten ansetts ringa eller obetydlig och heller inte då försäkringsskyddet varit beloppsbegränsat. Vid beloppsbegränsat försäkringsskydd kan den försäkrade drabbas av en betydande förlust trots att maximal ersättning utges. Detta är något som kan påverka hur man ser på om någon nedsättning överhuvudtaget bör komma ifråga. De ovan nämnda nämnderna har i vart fall ansett detta vara av vikt vid nedsättningsbedömningen. Slutligen har anförts att utgången i ett flertal fall verkat vara slumpmässig när det gäller hur man ska skilja mellan om den försäkrades handlande varit grovt, ”normalt” eller ringa vårdslöst. Försäkringsbolag och nämnder har vid ett flertal gånger varit oense i sina bedömningar.⁵⁶

Bengtsson framhåller att vardaglig oaktsamhet som gemene man kan göra sig skyldig till vanligtvis är att anse som en ringa förseelse. Det är sådan oaktsamhet som försäkringsbolaget har att räkna med och den typen av åsidosättanden torde inte kunna förebyggas genom strängare tillämpning av villkoren. Det går i vilket fall inte att definiera någon tydlig gränsdragning utifrån nämndpraxis.⁵⁷ Vid bedömningen av om ringa vårdslöshet föreligger

⁵⁵ Lindell-Frantz, Nedsättning av försäkringsersättning, s. 297 ff.

⁵⁶ Ibid. s. 298 ff.

⁵⁷ Bengtsson, Försäkringsrätt – Några huvudlinjer, s. 64.

ska hänsyn tas till situationen i stort. Exempelvis omständigheter som att liten risk för skada föreläggat samt värdet av den försäkrade egendomen.⁵⁸

4.5 Nedsättningsbedömningen

4.5.1 Inledning

När förutsättningar för att sätta ned ersättningen vid framkallat försäkringsfall eller förvärrande av dess följder är uppfyllda ska det avgöras i vilken grad det ska ske.⁵⁹ Nedsättningen bör motsvara graden av vårdslösheten, ju mer oaktsamhet desto större avdrag.⁶⁰

4.5.2 Uppsåt, grov vårdslöshet och medveten vårdslöshet

Vid uppsåtligt framkallat försäkringsfall lämnas ingen ersättning alls. Vid grov eller medveten vårdslöshet torde det vara svårt att få ut någon ersättning. En skälighetsbedömning ska göras utifrån den försäkrades förhållanden och omständigheterna i övrigt. Utgångspunkten vid sådan prövning är att beakta hur pass vårdslös försäkringstagaren varit, försäkringens art samt konsekvenser för den försäkrade vid sidan av bolagets nedsättning av ersättningen. Hänsyn ska tas till hur sannolik risken för skadefall var samt hur stora värden som stod på spel. Sådana faktorer är avgörande för att bedöma den försäkrades skuld. Särskilt allvarligt anses det om den försäkrades handlande inneburit fara för personskada, vilket talar för en strängare nedsättning. Betydelse kan även tillmätas försäkringstagarens ålder och mognad.⁶¹

I skälighetsprövningen ska bland annat beaktas det som i lagen kallas omständigheterna i övrigt. En viktig omständighet att ta hänsyn till är försäkringens art. Vid försäkring som syftar till att ge grundläggande ekonomisk trygghet torde det ställas högre krav på graden av vårdslöshet för

⁵⁸ Utterström, Försäkringsavtalslagen (2005:104) 4 kap. 9 §, Juno 2019-12-12.

⁵⁹ Prop. 2003/04:150 s. 416.

⁶⁰ Prop. 1979/80:9 s. 153 ff.

⁶¹ Utterström, Försäkringsavtalslagen (2005:104) 4 kap. 5 §, Juno 2019-12-12.

att nedsättning ska vara motiverad än vid försäkringar av mindre social betydelse. Vanligtvis bör ersättning ur en hemförsäkring vara viktigare att få än ersättning utifrån exempelvis en klockförsäkring.⁶²

Vid en omfattande brandskada drabbas försäkringstagaren ofta av stora olägenheter som inte är ersättningsbara ens om försäkringen medger full ersättning. Det kan vara ett skäl till att en mindre nedsättning görs. Exempelvis om den försäkrade dömts för allmänfarlig vårdslöshet, torde det ligga närmare till hands att mildra straffpåföljden om han eller hon gått miste om försäkringsersättning, än att låta det förhållande att den försäkrade straffats ha inverkan på nedsättningen.⁶³ Därutöver har det i propositionen anförts att ersättningen kan komma att sättas ned helt om särskilt omfattande överträdelser av förpliktelsen sker, några exempel framgår dock inte.⁶⁴

4.5.3 Normal och ringa vårdslöshet

Enligt huvudregeln följer att full ersättning ska utgå om vårdslösheten varit annat än grov. Nedsättning kan dock få förekomma i undantagsfall när vårdslöshet av normalgraden föreligger. Försäkringsgivaren kan få sätta ned ersättningen när detta kan vara motiverat med hänvisning till kostnadsskäl, eller till intresset för att förebygga skador.⁶⁵ Lindell-Frantz har framfört att viss ersättning alltid bör utgå när det är fråga om ”normal” oaktsamhet.⁶⁶ Nilsson och Strömbäck har i sin tur anført att nedsättning inte bör göras om oaktsamheten angränsar till ringa sådan. Detta för att undgå svårigheter för gränsdragningen mellan de olika graderna av vårdslöshet.⁶⁷ Eftersom nedsättning inte är tillåtet vid ringa oaktsamhet och gränsdragningen är otydlig bör bestämmelsen tillämpas restriktivt av försäkringsbolaget.⁶⁸

⁶² Utterström, Försäkringsavtalslagen (2005:104) 4 kap. 2 §, Juno 2019-12-12.

⁶³ Prop. 2003/04:150 s. 416.

⁶⁴ Ibid. s. 416.

⁶⁵ Prop. 1979/80:9 s. 154.

⁶⁶ Lindell-Frantz, Nedsättning av försäkringsersättning, s. 301.

⁶⁷ Nilsson/Strömbäck, Konsumentförsäkringslagen, s. 150.

⁶⁸ Se 4 kap. 9 § FAL.

5 Grov vårdslöshet

5.1 Inledning

Grov vårdslöshet är en av de subjektiva förutsättningarna som ska vara uppfyllda för att försäkringsgivare ska ha rätt att begränsa sitt ersättningsansvar gentemot den försäkrade. Vad som avses med grov vårdslöshet anges inte i FAL. Här kommer att utredas vad begreppet har för betydelse, detta görs genom att innebörden av vad som avser grov vårdslöshet på olika rättsområden studeras närmare. Skadeståndsrätten har ett nära samband med försäkringsrättsliga regler, varpå en undersökning av vad begreppet betyder på skadeståndsrättens område har en avgörande betydelse. Kapitlet kommer att inledas med en beskrivning av culpa och culpabedömning så som denna görs inom skadeståndsrätten. Begreppet culpa är en central term inom skadeståndsrätten och har även betydelse på försäkringsrättens område. Därefter redogörs för vad grov vårdslöshet i allmänhet innebär. Slutligen undersöks vad grov vårdslöshet betyder på försäkringsrättens område, närmare bestämt innebörden enligt 4 kap. 5 § FAL.

5.2 Culpa

Culparegeln stadgas i 2 kap. 1 § skadeståndslagen. Skadeståndsansvar inträder vid vårdslöst eller uppsåtligt handlande som orsakar person- eller sakskada. Enligt huvudregel ska en positiv handling företagits, men ansvar kan även inträda vid passivitet. För att skadevållaren ska bli ersättningsskyldig krävs att en handlings- eller aktsamhetsnorm överträds. Det förutsätts att den handlande subjektivt kan tillräknas skuld i form av uppsåt eller vårdslöshet. För att kunna konstatera att skadeståndsansvar föreligger ska en culpabedömning göras.⁶⁹

⁶⁹ Se Bengtsson, Skadeståndslagen (1972:207) 2 kap. 1 §, Juno 2019-12-11.

Ett annat culpabegrepp torde gälla för avtalsrättens del jämfört med utomobligatoriska rättsförhållanden. Vad denna egentligen innebär har dock sällan varit uppe till diskussion. En strängare bedömning torde göras i kontraktsförhållanden. Parternas skyldigheter anges i avtalet, genom lag eller följer naturligt genom kontraktsförhållandet. I avtalsrelationer framgår det vad som förväntas av respektive avtalspart och enligt avtalet råder en lojalitetsplikt mellan parterna. Ytterligare grund till att göra åtskillnad mellan vad som gäller inom- respektive utomobligatoriskt är att ansvar på grund av underlåtenhet förekommer i större utsträckning inom än utom kontraktsförhållanden. Hur den skärpta bedömningen bör utgå får avgöras utifrån vilken avtalstyp som föreligger samt omständigheterna i det enskilda fallet.⁷⁰

5.3 Culpabedömningen

För att bedöma om en skadevållare varit vårdslös ska en culpabedömning göras. En grundläggande utgångspunkt vid bedömningen är att avgöra om den som orsakat skadan borde ha handlat på ett annat sätt. För att avgöra detta måste det finnas en viss standard att utgå ifrån. Tidigare utgick domstolen ifrån hur aktsam en god familjefader skulle uppträtt och i vilken grad skadevållaren underlåtit att vidta den aktsamheten. Detta tillvägagångssätt har dock hamnat i skymundan. Idag görs vanligen en jämförelse med hur en normalt aktsam person skulle ha agerat. Framgår ett handlingssätt uttryckligen av författning, prejudikat eller sedvana ska domstolen i första hand utgå därifrån. Vid avsaknad av ett uttryckligt handlingssätt ska domstolen göra en skönsmässig bedömning. Följande omständigheter ska då beaktas: risken för skada, den sannolika skadans storlek, möjligheterna att förebygga skadan samt den handlandes tillfälle att inse risken för skada. En helhetsbedömning ska göras där förhållandena vägs mot varandra. Därefter har domstolen att avgöra om faktorerna skulle kunnat ha krävt ett annat agerande än vad som gjorts. Risken för skada i

⁷⁰ W.Dufwa, Essays on Tort, Insurance, Law and Society, Bengtsson, Culpafrågor i försäkringsrätten, s. 179.

förhållande till kostnaderna för att förebygga skada ska beaktas. Ju större risk för skada vid en handling, jämte ju större skador som kan uppkomma, desto högre krav ställs på att handlingen ska undvikas eller åtgärder vidtas för att förebygga skadan. Möjligheten att på förhand inse risken får bedömas utifrån omständigheterna i det enskilda fallet. Omständighet som talar för en skärpt culpabedömning kan vara att skadevällaren tidigare orsakat likartade skador. I annat fall om han eller hon känt till eller bort ha känt till vissa omständigheter, kan krävas att denne vidtar åtgärder som normalt inte skulle krävas.⁷¹

I avtalsrättsliga förhållandet ska bedömningen om culpa föreligger främst avgöras utifrån avtalet, om ett avtalsbrott begåtts. I Myresjöhusfallet (NJA 2015 s. 1040), avseende ett inomobligatoriskt rättsförhållande, har det dock anfördes av de skiljaktiga i målet att en fri culpabedömning skulle tillämpas.⁷²

5.4 Grov vårdslöshet i allmänhet

5.4.1 Inledning

Termen grov vårdslöshet förekommer i flertal sammanhang. På den utomobligatoriska skadeståndsrättens område gäller detta främst ifråga om jämkning av skadestånd till följd av personskada. Vidare förekommer begreppet i 12 § trafikskadelagen (1975:1410). Trafikskadeersättning kan jämkas med anledning av personskada om den skadelidande genom grov vårdslöshet medverkat till skadan. Begreppet förekommer därutöver i kontraktsförhållanden, där avtalsparterna kan föreskriva att en ansvarsbegränsning inte är tillämplig vid grov vårdslöshet.

I skadeståndslagens 6 kap. 1 § finns möjlighet att jämka skadestånd för en personskada om den skadelidande medverkat till skadan genom uppsåt eller grov vårdslöshet. I motiven till lagen har angetts att grov vårdslöshet i första hand torde innefatta hänsynslösa eller uppenbart nonchalanta handlingar

⁷¹ Hellner/Radetzki, Skadeståndsrätt, s. 121-130.

⁷² Se NJA 2015 s. 1040.

som medför en betydande risk för andra personer än den skadelidande. Även uppenbar likgiltighet för eget liv och egen hälsa inräknas. Motiven anger inte vidare vad grov vårdslöshet innebär, men framhåller att begreppet ska tolkas restriktivt.⁷³ Enligt rättspraxis framgår att begreppet tolkats restriktivt.⁷⁴ När trafikskadelagen instiftades uttalade sig ansvarigt statsråd om innebörden av grov vårdslöshet i trafik. Han framförde att det ska gälla allvarliga förseelser av trafikreglerna genom uppenbar hänsynslöshet och likgiltighet för medtrafikanterns säkerhet. Det vårdslösa agerandet ska vara av mycket allvarligt slag för att klassas som grovt. Utskottet framförde, i anslutning till att en särskild jämningsregel för trafikonykterhetsbrott föreslogs, att innebörden av grov vårdslöshet i trafik bör tillämpas likartat på såväl civilrättens som straffrättens område.⁷⁵

Ett annat exempel där begreppet grov vårdslöshet används är i lagen (1974:610) om inrikes vägtransport, avseende ansvar för orsakad skada i samband med fordon på väg. Om skada orsakats genom uppsåt eller grov vårdslöshet tillämpas inte reglerna om ansvarsbegränsning enligt lagen. I NJA 1986 s. 61 diskuteras begreppets innebörd. Föraren till en lastbil som fraktade en grävmaskin stötte samman med en viadukt. Domstolen ansåg föraren skyldig till betydande en oaktsamhet, däremot inte till grov vårdslöshet, då denne inte varit uppmärksam på lastens höjd.⁷⁶

Bengtsson har diskuterat innebörden av grov vårdslöshet i samband med att han behandlat frågan om jämkning vid medvållande till personskada. I bedömning av graden av vårdslöshet torde det finnas förutsättningar att beakta subjektiva förhållanden som exempelvis hög ålder, bristande erfarenhet och fysisk svaghet. Vidare anförde han att i allmänhet bör enbart medveten oaktsamhet ha betydelse. Skadelidande måste ha insett att dennes handlingssätt har föranlett risker. Om handlandet inte inneburit en risk för

⁷³ Prop. 1975:12, s. 173.

⁷⁴ Se t.ex. NJA 1942 s. 11, NJA 1962 s. 281, NJA 1985 s. 309, NJA 1979 s. 129, NJA 1993 s. 764 och NJA 1994 s. 283.

⁷⁵ Bengtsson, Om jämkning av skadestånd, s. 71 ff.

⁷⁶ Se Grönfors, Svensk rättspraxis, Sjärrätt och annan transporträtt 1986-1990, SvJT 1992 s. 141 och NJA 1986 s. 61.

märkbar skada för andra personer än den skadelidande, torde det krävas påtaglig nonchalans med den egna säkerheten för att grovt medvållande ska anses föreligga.⁷⁷

I 1975 års proposition till SkL hänvisades till praxis från tillämpning av 25 § GFAL, där grov vårdslöshet i regel var en förutsättning för rätt till regress gentemot en skadeståndsskyldig. Regeln var av dispositiv karaktär. Genom regress framställs ett skadeståndskrav mot den ansvariga, för utbetald ersättning i samband med skada från försäkringsbolaget. I FAL stadgas regressrätten i 7 kap. 9 §. Skillnaden är att det enligt FAL inte längre krävs uppsåt eller grov vårdslöshet för att regressrätt ska föreligga. Tilläggas kan att det råder en regressöverenskommelse mellan ett flertal av försäkringsgivarna, vilket medför en begränsad rätt att rikta regresskrav. Enligt praxis från 1940-talet avseende 25 § GFAL har domstolen varit sparsam att medge regressrätt pga. grov vårdslöshet.⁷⁸

Vad som utgör grov vårdslöshet har diskuterats i betänkandet till KFL. Det har påpekats att det är mycket sällsynt att den försäkrade kan anses ha uppträtt grovt vårdslöst. För att så ska vara fallet krävs att denne visat prov på ovanlig hänsynslöshet med föreliggande risker för fler än den försäkrade själv. Detta torde angränsa till uppsåtligt handlande. I propositionen till lagen anförs ett liknande synsätt. Handlande som visar på väsentlig hänsynslöshet eller nonchalans och som innebär stor risk för skada. Det angränsar vanligen till uppsåt.⁷⁹

Begreppet grov vårdslöshet är vanligt förekommande i civilrättslig lagstiftning så som köplagen, konsumentköplagen och konsumenttjänstlagen.⁸⁰ De lagstadgade reklamationsfristerna tillämpas inte om säljaren eller tjänsteutövaren har handlat grovt vårdslöst.

⁷⁷ Bengtsson, Om jämkning av skadestånd, s. 80 ff.

⁷⁸ Prop. 1975:12, s. 173; Bengtsson, Om jämkning av skadestånd, s. 75 ff.; Utterström, Försäkringsavtalslagen (2005:104) 7 kap. 9 §, Juno 2019-11-11.

⁷⁹ SOU 1977:84 s. 235 ff.; Prop. 1979/80:9 s. 154.

⁸⁰ Se 24 § KöpL., 17 § KKL, 17 § KTjL.

5.4.2 Doktrin

Författare, så som Hellner och Bengtsson, har tidigare försökt definiera innebörden av begreppet grov vårdslöshet inom civilrätten. I allmänhet har en ensidig bestämning av begreppet getts och få perspektiv av problemet har belysts. Det har framhävts att grov vårdslöshet angränsar till uppsåt, vid tillfälle då det inte går att bevisa uppsåt. I annat fall har påpekats att grov vårdslöshet innebär en underlåtenhet att iaktta den aktsamhet som vårdslösa personer brukat visa. Hellner menade att vid tillämpning av 25 § GFAL angavs inte några bestämda regler för vad som utgör grov vårdslöshet. Han påtalade att följande omständigheter kan tala för att den ansvariges vårdslöshet kan betraktas som grov: upprepad vårdslöshet, brister i varaktiga anordningar, vårdslöshet som inte enbart orsakar skada utan även försvårar skadans följder, försummelse av uttryckliga föreskrifter vars syfte är att avvärja skada, medveten oförsiktighet av någon som inte utsätter sig själv för ekonomiska påföljder vid skada.⁸¹

Radetzki och Hellner har anfört att äldre försök att entydigt ange vad grov vårdslöshet innebär inte bör tillmätas allt för stor betydelse nuförtiden. Exempel på detta är sådan vårdslöshet som inte ens vårdslösa personer uppvisar eller vårdslöshet som misstänks vara uppsåt. Begreppet kan inte ges någon entydig betydelse utan är beroende av vilken regel som tillämpas och i vilken kontext det förekommer.⁸²

Von Eyben har också diskuterat begreppets innebörd. Vad som allmänt kännetecknar grov vårdslöshet torde vara en betydande normavvikelse. Exempelvis omfattande försumlighet, en synnerligen klar eller betydande avvikelse från viss föreskriven standard. Vidare kan inte en likartad gräns för vad som utgör enkel eller grov vårdslöshet dras på samma sätt inom alla rättsområden. Av den anledningen kan inte ett mer exakt kännetecken för begreppets innebörd ges. Det får överlåtas till domstolarna att avgöra graden av vårdslöshet. Slutligen anförde han att begreppet inte kan ges en entydig

⁸¹ Bengtsson, Om jämkning av skadestånd, s. 76 ff.

⁸² Hellner/Radetzki, Skadeståndsrätt, s. 142 ff.

bestämning och innebörden är beroende av vilken regel som tillämpas samt i vilket sammanhang det förekommer.⁸³

5.4.3 Rättspraxis

Begreppet grov vårdslöshet har diskuterats i ett flertal rättsfall genom åren. Nedan kommer några av dessa fall att presenteras, detta för att ge en överblick av hur domstolen resonerat. Rättsfallen tillkom under 70- och 90-tal men har fortfarande av betydelse då domstolarna varit återhållsamma med att uttala sig om innebörden av grov vårdslöshet under senare år. Två av tre fall som presenteras avser entreprenadarbeten mellan kommersiella avtalsparter. Dessa är av intresse då HD här framhåller hur bedömningen av grov vårdslöshet i allmänhet ska göras, med andra ord kan avgöranden anses tillämpliga även vid konsumentfall.

NJA 1979 s. 129

Talan väcktes mot Hultsfreds kommun av Lars F som hade dykt från en brygga på en kommunal badplats. I samband med dykningen hade F slagit i huvudet och skadats allvarligt. Han anförde att kommunen vållat skadan som ansvarig för badplatsen, genom att inte ha satt upp varningsskyltar avseende dykning från bryggan. F begärde skadestånd för personskadan. Kommunen bestred i första hand ansvar, i andra hand att F under alla omständigheter varit högt medvållande till skadan och därav ansågs att skadeståndet borde jämkas.

Domstolen anförde att kommunen haft att räkna med att stort antal personer besöker badplatsen, vilka har olika förmåga att riskbedöma dykning från bryggorna. Tidigare somrar har skyltning gjorts. Därutöver var vattendjupet väldigt lågt. Det bör således stått klart att badande kunnat komma till skada vid dykning. Det bör därför ha ålegat kommunen att sätta upp varningsskyltar för dykning, en enkel och inte så kostnadskrävande åtgärd.

⁸³ Von Eyben, Begrebet grov uagtsomhed på forskellige retsområder, s. 591-592; Von Eyben, Begrebet grov uagtsomhed, s. 262 ff.

Då detta inte fullgjorts föreligger ansvar för underlåtenhet som bidragit till att åsamka F skada.

HD fann F vara medvållande till skadan. F hade besökt badplatsen tidigare under barndomen. Han kände till att sjön var långgrund och att vattendjupet var lågt. I samband med dykningen stod andra badande med vattnet vid knähöjd, vilket han ~~berde~~ ha uppmärksammat. Skadan inträffade kort innan 6 kap. 1 § skadeståndslagen trädde i kraft. I detta lagrum anges att jämkning av ersättning för personskada förutsätter att den skadelidande uppträtt grovt vårdslöst. Innan denna regel trädde ikraft kunde jämkning ske redan vid enkel vårdslöshet. Rättsutvecklingen dessförinnan hade dock gått i den nya lagbestämmelsens riktning. Domstolen ansåg emellertid Fs handlande vara så pass vårdslöst att skadeståndet skulle jämkas till hälften. Handlandet torde således kunna sägas ha angränsat till grov vårdslöshet.

NJA 1992 s. 130

1979 träffade Strängnäs kommun och Flens Byggnadsaktiebolag avtal om att bolaget skulle utföra ÄTA-arbeten enligt AB 72. Avtalet innefattade bland annat nybyggnad av en matsal med innertak av träpanel. Slutbesiktning skedde 1980 och garantitiden utföll 1982. 1985 rasade större delar av innertaket med regelverk ned i matsalen, infästningen i de ovanförliggande limträbalkarna hade släppts. Kommunen anförde att bolaget agerat grovt vårdslöst vid arbete med taket i matsalen.

Domstolen hade att pröva huruvida grov vårdslöshet förelegat eller inte, i den mening som anges i 5 kap. 8 § i AB 72.

HD framförde i domskälen att innebörden av grov vårdslöshet inte anges i AB 72. I motiven till AB 72 har angetts att gränsen mellan enkel och grov vårdslöshet är svår att dra. Yrkesfusk torde utgöra en omständighet av grov karaktär. Vid tolkning av begreppet bör skadevållarens skuld beaktas,

varför ledning ansågs kunna sökas i civilrättsliga bestämmelser där begreppet brukas.

Domstolen undersökte innebörden av begreppet grov vårdslöshet på andra rättsområden. Utifrån regler på skadestånds- och försäkringsrättsliga området ska vårdslösheten vara av mycket allvarligt slag för att klassas som grov. Handlandet angränsar vanligen till uppsåt, det har inneburit betydande hänsynslöshet eller nonchalans som medför stor risk för skada. Även om skadevållaren varit medveten om att det förelåg risk för omfattande skador är vårdslösheten inte nödvändigtvis att betecknas som grov. Åtminstone inte när det gäller medvållande till personskada eller nedsättning av försäkringsersättning vid framkallande av försäkringsfall.

HD resonerade kring begreppets tillämplighet på andra rättsområden och anförde att en likformig innebörd av begreppet på olika rättsområden inte kan ges. Den restriktiva tillämpningen av begreppet inom skadestånds- och försäkringsrätten torde inte vara tillämplig på samma sätt i kommersiella avtalsförhållanden på andra rättsområden. Även andra omständigheter kan beaktas där avvikelser från normal aktsamhet vidtas.⁸⁴

HD fäste vikt vid att bolaget hade använt bristfällig infästning av innertaket, vilket stred mot gällande myndighetsföreskrifter. Bolaget borde ha tillfrågat annan sakkunnig om tillräckligt goda beräkningar inte kunde göras av detta självt, samt därutöver att det var uppenbart att stor risk för personskada förelåg. Av den anledningen ansåg HD att bolagets handlande varit grovt vårdslöst.

NJA 1996 s. 118

Ett avtal om rivnings- och ombyggnadsarbete hade träffats mellan två bolag, varpå ena byggnadsbolaget anlitat en underentreprenör för att utföra rivning av väggar till ett kylrum i byggnaden. AB 72 var tillämpligt för avtalen.

⁸⁴ Bengtsson diskuterar fallet i SvJT 1993 s. 781.

Under rivningen samlades stora mängder rivningsmassor i kylrummet. Kylaggregaten på väggarna demonterades genom användningen av skärbrännare för att kapa aggregatens infästningar i väggarna. Genom detta uppstod en brand i rivningsmassorna i kylrummet. Enbart en av två brandslangar fungerade, varpå branden spred sig. Försäkringsersättning betalades ut av Skandia till lokalägaren. Skandia i sin tur riktade återkrav till skadevållaren, underentreprenören.

HD hade bland annat att pröva huruvida underentreprenören vid användning av skärbrännaren handlat grovt vårdslöst.

Domstolen hävdade utifrån gällande rätt på skadestånds- och försäkringsrättens område att vårdslösheten måste vara av mycket allvarlig grad för att kunna betecknas som grov. Hänvisning gjordes till NJA 1992 s. 130, som refererats ovan. Vidare anförde HD att frågan om vårdslösheten varit grov kan förekomma i olika sammanhang. I det aktuella fallet fästes vikt vid att arbetarna haft vetskap om att det funnits brandfarligt material i närheten av arbetet med skärbrännaren och att arbetarna hade erfarenhet av just den typen av arbete. Innan skadetillfället hade anvisningar gjorts om att ta bort rivningsmaterialet. Arbetarna borde ha vidtagit ytterligare försiktighetsåtgärder för att minimera risken för brand, exempelvis genom att ha kontrollerat att brandsläckare och brandslangar fungerat. Vidare kunde de ha täckt över rivningsmassorna med något icke brandfarligt material. Värdefull egendom förvarades i lokalerna och risken för att brand skulle kunna uppstå har varit uppenbar. Arbete med glödande metallspån från skärbrännaren har genomförts ovanför brandfarligt material. Sammantaget ansåg domstolen att de förekommande omständigheterna i målet tillsammans med att det rört sig om yrkesmässig verksamhet medförde att vårdslösheten varit grov.

5.5 Grov vårdslöshet enligt FAL

5.5.1 Inledning

I följande avsnitt görs en utredning avseende innebörden av begreppet grov vårdslöshet enligt 4 kap. 5 § FAL beträffande framkallande av försäkringsfall. Eftersom lagen inte stadgar vad grov vårdslöshet innebär kommer undersökningen att göras utifrån vad som framkommit om begreppets innebörd via lagkommentarer, doktrin och rättsfall.

5.5.2 Culpa inom försäkringsrätten

Försäkringsavtal skiljer sig på ett flertal sätt från andra typer av avtalsförhållanden. I avsnitt 2.4 har vissa särdrag för avtalstypen lyfts fram. Avtalet skiljer sig exempelvis från köp av lös eller fast egendom och avtal där motparten tar befattning över andra partens egendom.⁸⁵ Utmärkande för försäkringsavtal i förhållande till många andra avtal är att en risk bärs mot betalning samt att det råder en obalansen mellan avtalsparterna där behovet av tillit är stort. Påföljdssystemet i försäkringsrätten är tämligen egenartat. Med anledning av det specifika kontraktsförhållandet som gäller mellan parterna påverkas culpabedömningen. Faktorer som att kontakten mellan parterna sker på avstånd och intresset av att förebygga skador är avhängig bedömningen. Det råder en särskild lojalitetsplikt vid försäkringsavtal. Förtroende för att korrekta uppgifter lämnas till försäkringsbolaget för kalkylering av riskens storlek och att riktiga uppgifter lämnas vid skadereglering. Det vårdslösa agerandet får härmed en särskild prägel. Skillnad görs mellan vårdslöshet som förekommer vid avtalsslutet och sådant som sker vid senare tillfälle under avtalstiden. Oaktsamhet vid avtalsslut innebär att upplysningsplikten åsidosätts. Försäkringsbolaget ingår då avtal på felaktiga grunder då risken är en annan än det som försäkringstagaren framfört. Klander görs då mot att vissa omständigheter förställts eller dolts. Följden av vårdslöshet vid avtalsslut leder inte till

⁸⁵ W.Dufwa, Essays on Tort, Insurance, Law and Society In Honour of Bill W. Dufwa, Bengtsson, s. 179-180.

någon fysisk skada men avtalet har ingåtts under bristande förutsättningar. Om den försäkrade i senare skede under avtalsförhållandet agerar vårdslöst blir culpabedömningen en annan. Bedömning ska i dessa fall gå ut på att avgöra huruvida försäkringstagaren kan anses ha orsakat ett försäkringsfall. När försäkringstagaren orsakar eller underlåter att förhindra en skada på försäkrad egendom bör i första hand en jämförelse göras med hur vårdslöshetsbedömningen görs inom den utomobligatoriska skadeståndsrätten, särskilt att likställa med medvållandefall. Vårdslösheten drabbar i dessa fall den försäkrade själv. Ett gränsfall är fareökning, försummar försäkringstagaren att anmäla ökad risk avseende vissa förhållanden torde brott mot lojalitetsplikten föreligga. Försäkringsbolaget är då avtalspart under felaktiga förutsättningar. Riskökning med den försäkrades vilja är det att likställa med framkallande av försäkringsfall. Vid skadereglering, när skada redan inträffat, är det främst tal om lojalitetsplikten. Försäkringstagaren är skyldig att hindra bolaget från att göra en utbetalning på felaktiga grunder.⁸⁶

Beroende på typ av försummelse det rör sig om, varierar påföljden. Vid underlåtenhet att meddela korrekta uppgifter kan ersättningen minskas helt eller delvis. Vid framkallat försäkringsfall är utfallet inte givet på samma sätt och påföljden varierar. Bengtsson anförde av den anledningen att culpabedömningen vid försäkringsavtal inte kan diskuteras allmänt. Skillnad får göras mellan olika typsituationer utan att det råder större likhet mellan dem.⁸⁷

Enligt vad som framkommer ovan kan konstateras att culpabedömningen varierar i olika situationer på försäkringsrättens område samt att påföljden skiftar. Det som gäller vid medvållandefall ska beaktas beroende på vilken part som ska bära de ekonomiska följderna på grund av vårdslösheten. Det skiljer sig mot försäkringsrättens område, risken för sådana handlingar utgör en avgörande roll vid avtalet. Försäkringsbolaget kan skäligen kräva att

⁸⁶ W.Dufwa, Essays on Tort, Insurance, Law and Society In Honour of Bill W. Dufwa, Bengtsson, s. 179-180.

⁸⁷ Ibid. s. 181.

försäkringstagare trots försäkringsskyddet handlar på ett aktsamt och förnuftigt sätt som inte ökar risken för skada. Den försäkrade kan i sin tur anmärka att bolaget bör ha kalkylerat med att viss normal oaktsamhet skulle inträffa och anpassat ersättningen därefter. Därav torde specifika skäl föreligga för att låta bolaget bära risken. Resonemanget som anförts är inte tillämpligt i ”vanliga” medvållandefall utanför avtalsförhållanden. Sociala och humanitära skäl talar för en lindrig bedömning vid medvållande till personsskada. Påföljdssystemet vid personförsäkring är framtaget för den försäkrade. Liknande hänsyn som vid medvållande till personsskada bör tas vid nedsättningsbedömningen. Jämförelsevis präglas försäkringsrätten av syftet om att förebygga skador, särskilt med avseende på egendomsskador, medan sådan hänsyn inte är lika central vid personsskada. Oaktsamhet från den försäkrades sida ska motverkas. Skulle bolaget ha större overseende med vårdslöshet torde antalet skador öka och premien höjas. Ur rättvisesynpunkt kan anföras att en oaktsam person bör behandlas strängare än en aktsam. Bengtsson menar att dessa tankesätt föranleder att culpa ges viss betydelse inom försäkringsrätten. Vidare hävdade han att det är svårt finna en allmän uppfattning för vad som är skäligt när konsumentens intressen står mot företagets. Culpabedömningen torde åtminstone ha en viss utgångspunkt inom rättsområdet. Jämförelse får göras med hur en normalt aktsam och ordentlig person skulle ha agerat i liknande situation. Av naturliga skäl ställs det högre krav på en företagare än en konsument. En mildare culpabedömning bör göras vid konsumentförsäkring jämfört med företagsförsäkring. Det specifika försäkringsavtalet har även betydelse vid bedömningen, avtalet kan föreskriva särskild aktsamhet i vissa avseenden. Vid premiesättning bör försäkringsbolaget kunna utgå från att försäkringstagarens aktsamhetsnivå stämmer med den personkategori som försäkringen gäller. Detta är dock ur bevishänsyn svårt att styrka.⁸⁸

⁸⁸ W.Dufwa, Essays on Tort, Insurance, Law and Society In Honour of Bill W. Dufwa, Bengtsson, s. 181 ff.

Culpabedömningen på försäkringsrättens område torde likna den skadeståndsrättsliga genom att jämförelse görs med hur en normalt aktsam person hade agerat. Plikten att vidta försiktighet beror till stor del på hur stor risken för skada är, där hänsyn tas till sannolikheten för skada och storleken av tänkbar skada. Detta gäller åtminstone för framkallande av försäkringsfall, brott mot säkerhetsföreskrifter och räddningsplikt. Det ska beaktas att skadan gäller den försäkrades egna egendom samt att handlingsfriheten är större än när andra personer är hotade.

Beträffande bedömningen om grov vårdslöshet föreligger kan en utgångspunkt vara att avgöra om försäkringstagaren skulle agerat på annat sätt om försäkringsskydd inte förelåg.⁸⁹

5.5.3 Innebörden av grov vårdslöshet

För att försäkringsbolaget ska ha ett begränsat ansvar gentemot försäkringstagaren vid ett inträffat försäkringsfall krävs enligt 4 kap. 5 § FAL att försäkringstagaren handlat genom särskild grad av vårdslöshet eller uppsåt. Bestämmelsen använder sig av begreppet grov vårdslöshet eller medveten vårdslöshet. Medveten vårdslöshet innebär att den försäkrade måste antas ha handlat eller underlåtit att handla med insikt om att detta medförde en framträdande risk för att skadan skulle inträffa.

Oavsett om det rör sig om grov eller medveten vårdslöshet är konsekvensen densamma. Grov vårdslöshet anses dock vara mer svårbedömd än medveten vårdslöshet. Vad som anförts ovan beträffande culpabedömningen torde delvis vara aktuell även vid bedömningen av grov culpa. Utifrån rättspraxis kan det inte utan vidare dras paralleller till vad begreppet utgör inom skadeståndsrätten.⁹⁰

Vid bedömning om den försäkrade gjort sig skyldig till grov vårdslöshet kan en jämförelse göras med hur en oförsäkrad person hade agerat i samma

⁸⁹ W.Dufwa, Essays on Tort, Insurance, Law and Society In Honour of Bill W. Dufwa, Bengtsson, s. 183-184.

⁹⁰ Se exempelvis NJA 1992 s. 130 angående entreprenad, se avsnitt 5.2.3.

situation. Liknande synsätt torde kunna tillämpas vid medveten vårdslöshet. Resonemanget kan hittas i Lagrådets uttalande avseende medvetet risktagande. I ett flertal fall där medveten vårdslöshet föreligger kan grov vårdslöshet konstateras. Enligt Lagrådets mening är det oklart var gränsen går. De är dock inne på liknande spår som i motiven till KFL avseende betydande hänsynslöshet eller nonchalans som orsakar en betydande risk för skada.⁹¹

I enlighet med motiven till FAL har avsikten varit att begreppet grov vårdslöshet ska ha samma innebörd på försäkringsrättens område som på övriga rättsområden.⁹² Jämförelsevis kan anföras att HD i NJA 1992 s. 130, se avsnitt 5.4.3, anført att en likformig innebörd av begreppet grov vårdslöshet på olika rättsområden inte kan ges.

Det är svårt att göra jämförelser med andra helt olika situationer, exempelvis vid tillfälle då försäkringstagaren lämnat oriktiga upplysningar i samband med skadereglering.⁹³ Medveten vårdslöshet innebär inte i varje fall är grov vårdslöshet. Det kan inte sägas att grov vårdslöshet omfattar ett medvetet risktagande.⁹⁴ Det är mer motiverat att förelägga strängare påföljd om försäkringstagaren tagit en risk enbart på grund av sitt försäkringsskydd. Detta senare talar för att det föreläggat en högre grad av vårdslöshet. Vidare torde kunna anföras ett liknande synsätt som på skadeståndsrättens område. Lagstiftaren har ansett sådan vårdslöshet som går ut över andra personer än den försäkrade själv vara särskilt förkastlig. Annan vårdslöshet än den som innefattar ett medvetet risktagande skulle således kunna betecknas som grov, om den är tillräckligt påtaglig.⁹⁵ Vidare kan anföras att när en försäkringstagare gör sig skyldig till vårdslöshet drabbar detta alltid försäkringskollektivet. Skadan, det vårdslösa agerandet, går således ut över fler personer än försäkringstagaren själv.

⁹¹ Prop. 2003/04:150 s. 177, s. 1065; Prop. 1979/80:9 s. 154.

⁹² Prop. 2003/04:150 s. 416.

⁹³ Jfr 7 kap. 3 § FAL.

⁹⁴ Jfr NJA 1965 s. 244 där oaktsamheten kunde antas innefatta ett medvetet risktagande men försäkringsersättning utbetalades.

⁹⁵ Prop. 2003/04:150 s. 416; W.Dufwa, Essays on Tort, Insurance, Law and Society In Honour of Bill W. Dufwa, Bengtsson, s. 187 ff.

Begreppet grov vårdslöshet har betydelse för försäkringsbolaget vid framställande av regresskrav mot en privatperson. Eftersom det råder en regressöverenskommelse mellan försäkringsbolagen är möjligheten att rikta återkrav begränsad. I linje med praxis enligt 25 § GFAL ska vårdslösheten vara mycket allvarlig för att regresskrav ska vara möjligt. Hellner har anfört att en grundläggande princip torde vara att bedömningen av grov vårdslöshet i regel ska avgöras utifrån samma omständigheter som den vanliga culpabedömningen, där kravet på försiktighet är skärpt och vårdslösheten bedöms hårdare om risken för skada är stor samt om stora värden står på spel. Hellner har analyserat ett flertal rättsfall från tidsperioden 1942 och 1950, med slutsatsen att det är svårt att definiera några typfall av grov vårdslöshet. Bedömningen får göras med hänsyn till de specifika omständigheterna i det enskilda fallet.⁹⁶

5.5.4 Rättspraxis

Nedan presenteras några rättsfall där domstolen haft att pröva huruvida grov vårdslöshet förelegat på försäkringsrättens område. Förekomsten av praxis på området är liten, varför rättsfall av äldre datum tagits upp till behandling.

NJA 1962 s. 281

En brand hade inträffat i den försäkrades lägenhet och hans egendom förstördes. Försäkringstagaren hade förtärt stor mängd alkohol under flertalet dagar inklusive dagen för skadan. Han hade tänt en cigarett och lagt den på en hylla vid väggen och sedan somnat in, varpå en brand uppstod. När han vaknade upp igen släckte han elden med vatten samt bar ut sängkläderna till köket för att släcka dem med vatten. Sängkläderna lade han sedan på sovrumsgolvet. Han öppnade fönster i både sovrum och kök samt hängde upp ett draperi framför sovrumsdörren för att dölja brandskadorna. Därefter lämnade han lägenheten. Under tiden han var borta flammade

⁹⁶ Hellner, Försäkringsgivarens regressrätt, s. 65 ff.; W.Dufwa, Essays on Tort, Insurance, Law and Society In Honour of Bill W. Dufwa, Bengtsson, s. 189-190.

branden upp på nytt och till följd av detta blev all hans egendom brandskadad.

Den försäkrade fälldes för bland annat allmänfarlig vårdslöshet. Försäkringsbolaget väckte talan med stöd av 18 § FAL som föreskrev att bolaget är befriad ersättningsansvar om försäkringstagaren framkallat försäkringsfallet genom handlande i uppenbart berusat tillstånd eller genom grov vårdslöshet.

Försäkringsbolaget anförde i HD att den försäkrade orsakat brandskadan i såväl uppenbart berusat tillstånd som genom grov vårdslöshet. HD framförde att den försäkrade handlat grovt vårdslöst. Omständigheter som att han förtärt mycket alkohol under flertalet dagar och handskats på föreskrivet sätt med cigaretten, att han inte försäkrat sig om att branden varit ordentligt släckt, att han hängt upp ett draperi för att dölja den ursprungliga brandhärden, att han låtit fönster till bostaden vara öppna samt lämnat lägenheten gjorde sammantaget att han ansågs ha varit grovt vårdslöst. Försäkringsbolaget var därav fri från ersättningsansvar enligt 18 § FAL.

NJA 1965 s. 244

Fallet belyser en händelse där den försäkrade inte ansetts ha framkallat ett försäkringsfall genom grov vårdslöshet.

I samband med att en person gjorde en längre resa innefattandes mellanlandning försvann hans incheckade resväska. I väskan förvarades egendom av omfattande värde. Med sig hade han även ett litet handbagage. Skadelidande begärde försäkringsersättning för den bortkomna egendomen. Försäkringsbolaget anförde att den försäkrade gjort sig skyldig till framkallande av försäkringsfall genom grov vårdslöshet. Detta eftersom han inte förvarat föremålen i sitt handbagage, där han kunnat ha uppsikt över egendomen.

Den försäkrade anförde att resväskan från det att han checkade in den tills dess den förkommit oavbrutet varit i flygpersonalens vård. När väskan överlämnades mellan flygplanen vid mellanlandning tog en flygvärdinna hand om överförandet av den. Den försäkrade var upplyst om detta. Flygvärdinnan upplyste sedan den försäkrade om att väskan var försvunnen. HD gick på den försäkrades linje och anförde att väskan förkom under tiden flygpersonalen hade hand om den. Försäkringstagaren ansågs inte ha framkallat försäkringsfallet genom grov vårdslöshet.

NJA 1983 s. 522 I och II

Rättsfallen NJA 1983 s. 522 I och II handlar om medverkan till trafikskada enligt 12 § TSL genom uppsåt eller grov vårdslöshet. I respektive fall hade olika personer kastat sig framför lastbilar, blivit påkörda och fått omfattande skador. Domstolen hade att behandla huruvida den skadelidande varit medvällande till skadan genom uppsåt eller grov vårdslöshet, varpå om jämkning av personskada skulle göras.

I första fallet framkom att den skadelidande led av en sjukdom som medförde att denne stundvis inte var medveten om sin omgivning. Denne saknade kontroll över sitt handlande varpå irrationella handlingar tidvis företogs. Det förelåg inget underlag som antydde att den skadelidande orsakat skadan pga. ett självdestruktivt handlande. Domstolen menade att den skadelidande inte varit medveten om sitt agerande vid skadetillfället. Det saknades uppsåt eller grov vårdslöshet när skadan vidtogs.

I andra fallet framkom att skadelidande önskat beröva sig livet när denne kastat sig framför lastbilen. Domstolen fann av den anledningen att möjlighet till jämkning förelåg, då den skadelidande medverkat till skadan uppsåtligt eller åtminstone genom grov vårdslöshet. Jämkning gjordes med en tredjedel av försäkringsersättningen.

NJA 2001 s. 234

En brand inträffade på ett avlastningshem genom att en förståndshandikappad tolvåring ”lekt” med tändstickor och tänt eld på brandfarligt material. Detta orsakade brandskador på avlastningshemmet, vilket var försäkrat i Trygg-Hansa. Skadevållaren hade försäkring i Folksam. Trygg-Hansa riktade en regress gentemot skadevållaren och yrkade på ersättning för utbetald ersättning till ägaren av avlastningshemmet. Regresskravet framställdes enligt 25 § GFAL. När regressen framställdes gällde den så kallade regressöverenskommelsen mellan aktuella försäkringsbolag.

HD hade att pröva huruvida hänsyn ska tas till subjektiva faktorer när ett barn har vållat en skada uppsåtligen eller av grov vårdslöshet enligt 25 § GFAL. Denna fråga är inte viktig för uppsatsens del, men i samband med målet redogjorde HD för begreppet grov vårdslöshet.

HD anförde i domskälen att regressrättföreligger enligt 25 § GFAL om skadevållaren framkallat försäkringsfallet genom uppsåt eller grov vårdslöshet. Begreppet grov vårdslöshet ska ges samma innebörd som enligt skadeståndslagen. Motsvarande torde gälla enligt FAL.⁹⁷

⁹⁷ Herre kommenterar fallet i SvJT 2005 s. 711.

6 Analys

6.1 Inledning

I följande kapitel analyseras gränsdragningen mellan framkallande av försäkringsfall, räddningsplikt och säkerhetsföreskrift. Vidare beaktas vilka förutsättningar som ska vara uppfyllda för att försäkringsbolaget ska ha ett begränsat ersättningsansvar gentemot den försäkrade. Därefter analyseras vad begreppet grov vårdslöshet har för innebörd enligt 4 kap. 5 § FAL. Jämte detta följer en diskussion där mina egna ställningstaganden presenteras.

6.2 Gränsdragningen mellan framkallande, räddningsplikt och säkerhetsföreskrift

Hur gränsdragningen mellan framkallande av försäkringsfall, säkerhetsföreskrifter och räddningsplikt görs är inte given. Problematiken har belysts i doktrin. Flera författare har försökt definiera hur de olika biförpliktelseerna ska skiljas åt.⁹⁸ Gränsdragningen är viktig då olika påföljder råder beroende på vilken förpliktelse som överträtts. Lagstiftaren har ansett det vara av vikt att särskilja dessa, eftersom förpliktelseerna har reglerats i skilda paragrafer. Bedömning görs utifrån grad av vårdslöshet, mellan å ena sidan framkallande och räddningsplikt och å andra sidan säkerhetsföreskrifter. Enligt huvudregeln krävs grov eller medveten vårdslöshet för att tillämpa bestämmelserna om framkallande eller räddningsplikt. Det räcker däremot med ”normal” vårdslöshet vid försummelse av säkerhetsföreskrift. En annan skillnad mellan å ena sidan framkallande och å andra sidan säkerhetsföreskrift och räddningsplikt är att vid uppsåtlig försummelse av de två sistnämnda förpliktelseerna kan

⁹⁸ Se mer i avsnitt 3.7, s. 20 ff.

ersättning utgå i viss mån. Vid uppsåtligt framkallande utgår ersättning i princip aldrig.

Gemensamt vid överträdelse av de ovan uppräknade förpliktelseerna är att en skälighetsbedömning ska göras för nedsättning av ersättningen. Den försäkrades skuld, förhållandets samband med inträffad skada och omständigheter i övrigt ska beaktas vid sådan prövning.

Skillnaden mellan räddningsplikten och framkallande kan sägas bero på om överträdelse sker genom aktivt handlande eller passivitet. Därtill råder att räddningsplikten kan vara tillämplig vid både passivitet och aktivt handlande. I doktrin har anförts att vid aktivt handlande kan en överträdelse av framkallande anses föreligga. Vid underlåtelse att handla, när den försäkrade ska försöka hindra en skadas uppkomst eller dess omfattning, torde reglerna om räddningsplikten tillämpas. Enligt det sätt reglerna om räddningsplikt är utformade anser jag mig kunna utläsa att en överträdelse av räddningsplikten vanligen sker genom passivitet. Detta sker genom att den försäkrade underlåter att hindra att försäkringsfall uppstår eller underlåter att begränsa en skadas uppkomst genom att inte företa aktiva åtgärder. Schmitt har ansett att ett aktivt handlande krävs för att tillämpa reglerna om framkallande.⁹⁹ Utifrån hur reglerna är utformade jämte behovet av att dra en gräns mellan framkallande och räddningsplikt instämmer jag med Schmitts ovan nämnda synsätt. Huvudregeln innebär således att vid aktivt handlande torde framkallande föreligga. Undantagsvis kan både reglerna om räddningsplikt och framkallande vara tillämpliga vid passivitet. En åtskillnad kan göras om den försäkrades handlande varit påverkat av att en skada inträffat eller varit omedelbart förestående. Reglerna om räddningsplikt ska då ges företräde. Hellner delar Schmitts uppfattning om att överträdelse av räddningsplikten har skett när den försäkrades agerande påverkats av att en skada varit direkt förestående.¹⁰⁰

⁹⁹ Se mer om i avsnitt 3.7, s. 21.

¹⁰⁰ Se mer i avsnitt 3.7, s. 24.

Vissa problem föreligger avseende synen på aktsamhetskrav i försäkringsvillkoren. Krav på viss aktsamhet för att förebygga eller begränsa en skada anses ofta utgöra säkerhetsföreskrifter. Försummelse av sådana ålägganden anses dock utgöra brott mot räddningsplikten. En gränsdragning kan göras utifrån om åtgärder vidtagits eller underlåtits före eller efter en inträffad skada. Underlåtenhet att vidta åtgärder efter skadan inträtt utgör brott mot räddningsplikten. Brott mot räddningsplikten torde även föreligga om den försäkrade före ett försäkringsfall underlåtit att vidta åtgärder då en skada inträffat eller varit stundande. Underlåtenhet att följa ett aktsamhetsvillkor, oberoende om skada inträffat eller inte, innebär brott mot säkerhetsföreskrift.

Skilda meningar råder om hur gränsdragningen bör göras mellan framkallande, säkerhetsföreskrift och räddningsplikt. Olika synsätt har anförts i doktrin. Bentzon och Christensen har ansett tidsaspekten vara avgörande.¹⁰¹ Ju närmare i tid den försäkrades agerande ligger i förhållande till skadan, desto större skäl att anse handlandet som ett framkallande. Grundt har anfört liknande syn som de ovan nämnda författarna.¹⁰² Den handling som är närmst i orsakskedjan till skadan torde utgöra ett framkallande. Schmidt har framhåvt detta som felaktigt och framhållit att en handling som företagits längre tillbaka i orsakskedjan kan ha lika stor betydelse för skadans uppkomst som en handling nära skadans inträffande.¹⁰³ Han anser istället att gränsdragningen ska göras utifrån hur klandervärd handlingen varit. Vid särskilt klandervärd handlande ska reglerna om framkallande tillämpas.

Schmidt synes vara av samma uppfattning som Bentzon och Christensen avseende gränsdragningen mellan framkallande och räddningsplikt. För handlingar som vidtas efter en skadas uppkomst, föreligger brott mot räddningsplikten. Schmidt är däremot av en annan inställning beträffande agerande som sker före en uppkommen skada. När handlande eller

¹⁰¹ Se mer i avsnitt 3.7, s. 22 ff.

¹⁰² Ibid. s. 23.

¹⁰³ Ibid. s. 23.

underlåtenhet sker i direkt anslutning till en inträffad skada, ska åtskillnad göras utifrån agerandets förkastlighet.

Jag anser det vara problematiskt att utgå ifrån handlingens förkastlighet för att avgöra vilken biförpliktelse som överträts. Lagen stadgar exempelvis att det krävs grov eller medveten vårdslöshet alternativt uppsåt för tillämpning av reglerna om såväl framkallande som räddningsplikt. Om den försäkrade har agerat så pass förkastligt att grov vårdslöshet anses föreligga, hur bör gränsdragningen göras då? Schmidt har i och för sig anfört att reglerna om framkallande ska ges företräde i sådant skede. Detta för att ett framkallande alltid anses mer förkastligt än brott mot räddningsplikten. Jag kan instämma med att vid särskilt oacceptabla gärningar ska reglerna om framkallande ges företräde, vid fall då både reglerna om framkallande och räddningsplikten är tillämpliga. Däremot anser jag det vara oförutsägbart att gränsdragningen ska göras utifrån graden av klander. Då påföljden är olik beroende på vilken förpliktelse som överträds, krävs förutsägbarhet för både den försäkrade och försäkringsbolaget. Närmare tillhands är att utgå ifrån huruvida försäkringstagarens agerande företagets genom aktivt handlande eller passivitet. Därutöver i vilket skede överträdelsen har skett, före eller efter en skadas uppkomst.

Hellner och Lindell-Frantz har framfört att skillnaden mellan framkallande och säkerhetsföreskrift är beroende på hur avtalsvillkoren formulerats.¹⁰⁴ Om faktiska och tydliga föreskrifter finns angivna i villkoren och överträdelse sker, föreligger brott mot säkerhetsföreskrift. Saknas sådana föreskrifter i avtalet och överträdelse sker, föreligger istället framkallande. Författarnas förhållningssätt stöds av motiven till FAL där liknande synsätt anförs. Primärt ska vägledning sökas i lagens förarbeten och den uppfattningen delar jag. Av den anledningen instämmer jag med Hellner och Lindell-Frantz anförande om hur särskilnad ska göras mellan framkallande och säkerhetsföreskrift.

¹⁰⁴ Se mer i avsnitt 3.7, s. 23-24.

6.3 Förutsättningar för begränsat ansvar

För att försäkringsgivaren ska ha ett begränsat ersättningsansvar vid inträffat försäkringsfall ska vissa förutsättningar vara uppfyllda. Framkallandet ska ha begåtts av den försäkrade själv, dennes make, sambo eller annan familjemedlem om den försäkrade bostaden utgör gemensam bostad eller bohag i gemensam bostad. Någon som har uppsikt över den försäkrades egendom kan också ha vidtagit framkallandet. Det måste finnas föreskrivet i villkoren att dessa personer omfattas av reglerna om framkallande för att reglerna ska vara tillämpliga.

Det krävs ett orsakssamband mellan den försäkrades handlande och den skada som det yrkas ersättning för. Lindell-Frantz har anfört att kravet på kausalitet bör tolkas relativt strängt mot försäkringsbolaget för att försäkringstagaren ska ha ett omfattande försäkringsskydd.¹⁰⁵ Kausalitet torde inte ha lika stor betydelse på försäkringsrättens område som för skadeståndsrättens del. Syftet med försäkring är att skydda den enskilde mot vissa typer av skador. Inträffar en ersättningsbar skada bör utgångspunkten vara att ersättning ska utgå. Någon vidare bedömning av orsakssamband, likt skadeståndsrätten, bör enligt min mening inte göras. Lindell-Frantz har anfört att den handling eller underlåtenhet som orsakat skadan bör anses tillräcklig för att ersättning ska utgå. Utgångspunkten är att ersättning ska utgå vid en ersättningsgill skada och ur bevishänseende torde det bli problematiskt att tillämpa strängare krav på orsakssamband. Av den anledningen instämmer jag med vad Lindell-Frantzs har anfört enligt ovan.

Om försäkringstagaren framkallat försäkringsfallet med uppsåt utgår ingen ersättning. Uppsåtet ska omfatta såväl handlingen som dess följder för att försäkringsbolagets ansvar ska bortfalla. Det kan föreligga svårighet att fastställa uppsåt, men vid en första anblick är det enligt min mening svårare att fastställa grov vårdslöshet. Vägledning bör dock sökas i förarbetena. Kan uppsåt konstateras ska till skillnad från grov vårdslöshet inte någon

¹⁰⁵ Ser mer i avsnitt 4.3, s. 27.

skälighetsbedömning göras, vilket gör förfarandet förenklat då bolaget helt befrias ersättningsansvar.

Försäkringsbolag kan även vid ”normal” vårdslöshet ha ett begränsat ersättningsansvar gentemot försäkringstagare om särskilda skäl pga. försäkringens art föreligger. Det är svårt att avgöra distinktionen mellan ringa, ”normal” och grov vårdslöshet. Gränsen mellan ringa och ”normal” oaktsamhet är oklar. Försäkringsbolag bär alltid ansvar vid ringa vårdslöshet. Det torde vara svårt att hävda vårdslöshet av normalgraden eftersom tydlig gränsdragning saknas. Vårdslöshet torde vara av normalgraden om en mer omfattande risk för skada förelegat samt om värdet på den försäkrade egendomen är betydelsefull. Försäkringsgivaren skulle då kunna ha ett begränsat ansvar och detta torde enbart råda i undantagsfall. Huvudregeln är trots allt att full ersättning ska utgå vid ”normal” vårdslöshet. Undantagsregeln bör tillämpas restriktivt för att undvika gränsdragningsproblematik.

Nilsson och Strömbäck har framfört att en nedsättning inte ska göras om vårdslösheten angränsar till ringa sådan.¹⁰⁶ Då det inte är tillåtet att sätta ned ersättningen vid ringa vårdslöshet och gränsdragningen är otydlig mellan ringa och ”normal” vårdslöshet delar jag Nilsson och Strömbäcks anförande.

6.4 Innebörden av begreppet grov vårdslöshet

Sammantaget kan det sägas att grov vårdslöshet inte kan anses ha en entydig innebörd. Begreppet grov vårdslöshet förekommer på flertal olika rättsområden och sammanhang. Vad som utgör grov vårdslöshet finns dock inte angivet på respektive område. I sin bedömning av vad som är att anse som grovt vårdslöst faller domstolarna många gånger tillbaka på att resonera kring begreppet utifrån vad som gäller på skadeståndsrättens område. Detta kan anses naturligt eftersom grunden till culpa kan inhämtas på området. En

¹⁰⁶ Se avsnitt 4.5.3, s. 32.

viss samsyn torde finnas, där utgångspunkten är skadeståndsrättsliga principer och regler. Begreppet är dock beroende på vilket lagrum som tillämpas och vilka omständigheter som ligger till grund. Det konstateras att domstolarna tillämpat begreppet grov vårdslöshet restriktivt. De är försiktiga med att ange vad begreppet innefattar. Även i doktrin föreligger ett restriktivt förhållningssätt till att definiera begreppet. Det torde bero på den relativt begränsade omfattningen av rättsfall som finns. Domstolar och jurister synes inte riktigt vilja definiera begreppet grov vårdslöshet. Det begränsade omfånget av praxis kan bero på att domstolarna inte anser det motiverat att ifrågasätta tidigare domar. Vad som utgör grov vårdslöshet torde inte vara något som har förändrats och därav anledningen att inte pröva det igen. En annan tänkbar orsak kan vara att det är svårt att bevisa grov vårdslöshet och av den anledningen sällan påtalats av försäkringsgivare. Därutöver kan bristen på praxis bero på konsumentens olust att driva sitt fall vidare till HD, en rättsprocess är både tids- och kostnadskrävande. Vidare är det inte alldeles enkelt att beviljas prövningstillstånd.

Viss gemensam syn för vad som utmärker grov vårdslöshet kan finnas. Betydande hänsynslöshet eller nonchalans där avsevärd risk för skada förelegat för fler än den skadelidande och den försäkrade. Enligt motiven till både FAL och SkL torde det vara svårt att definiera vårdslösheten som grov om det enbart förelegat risk för skada för den skadelidande. Det har i ett flertal sammanhang framhävts att grov vårdslöshet angränsar till uppsåt, vid fall då uppsåt inte kan bevisas.

Utifrån förarbetena till FAL och SkL torde det krävas att handlandet innefattar ett medvetet risktagande med fara för omfattande skador.¹⁰⁷ Grundläggande är även att bedöma om skadevållaren kunnat agera annorlunda i aktuell situation. Som tidigare avhandlats liknar detta culpabedömningen som görs i skadeståndsrätten. Följande faktorer, likt den skadeståndsrättsliga bedömningen, ska beaktas: hur stor risken för skada varit, sannolikheten för att skada ska inträffa samt storleken av tänkbara

¹⁰⁷ Ser mer i avsnitt 5, s. 37 ff.

skador. Utifrån vad som anförts av de skiljaktiga i Myresjöhusfallet (NJA 2015 s. 1040) torde det inte vara självklart att utgå ifrån dessa faktorer i inomobligatoriska sammanhang.¹⁰⁸ Enligt de skiljaktiga i fallet låg en fri culpabedömning för handen. Det råder dock inte stöd för detta synsätt i praxis, mer än att det anförts av de skiljaktiga i angivet fall.

Omständighet som talar för grov vårdslöshet är exempelvis insikt om att en viss omständighet föreligger som medför stor risk för skada och skadevållaren underlåter att vidta åtgärder för att begränsa skadans uppkomst. I förarbeten till FAL har anförts att vid bedömningen av om grov vårdslöshet föreligger kan hänsyn tas till om den försäkrade hade agerat annorlunda om försäkringsskydd inte förelåg.¹⁰⁹ Om den försäkrade tar större risker pga. att försäkringsskydd föreligger, anser jag att dennes handlande kan vara grovt vårdslöst. Försäkringstagaren har då visat på särskild hänsynslöshet gentemot försäkringsgivaren. Den försäkrade kan då anses handlat med ett medvetet risktagande och kan anses likgiltig inför skadans följder. Ett medvetet risktagande kan ibland anses innefatta grov vårdslöshet. I de fall då försäkringstagaren agerat genom medvetet risktagande pga. att försäkringsskydd förelåg, torde enligt min mening även grov vårdslöshet föreligga.

Domstolen synes inte vara lika försiktig med att tillämpa begreppet grov vårdslöshet i kommersiella avtalsförhållanden jämfört med konsumentavtal.¹¹⁰ Konsumenten har i jämförelse med en företagare i regel en mer utsatt ställning. Av den anledningen är det skäligt att det ställs högre krav på en näringsidkare samt att begreppet grov vårdslöshet inte tillämpas lika restriktivt i dessa sammanhang som vid konsumentfall.

Det har anförts i förarbetena till FAL att begreppet grov vårdslöshet ska ges samma innebörd på försäkringsrättens område.¹¹¹ Det är dock svårt att göra jämförelser där den försäkrade lämnar felaktiga upplysningar i samband

¹⁰⁸ Se mer i avsnitt 5.4.3, s. 40.

¹⁰⁹ Se mer i avsnitt 5.5.2, s. 46.

¹¹⁰ Se NJA 1993 s. 130 och NJA 1996 s. 118. Se även avsnitt 5.4.3, s. 40-41.

¹¹¹ Se mer i avsnitt 5.5.3, s. 47.

med skadereglering med en situation där den försäkrade med graverande vårdslöshet framkallar ett försäkringsfall. Om den försäkrade lämnar en felaktig upplysning torde det inte anses lika allvarligt som att denne genom graverande vårdslöshet orsakar en skada. Enligt min mening är det svårt att ge begreppet samma innebörd på försäkringsrättens område. Omständigheterna i de enskilda fallen torde ofta skilja sig åt. Inom skadeståndsrätt är det svårt att ge en enhetlig innebörd då situationerna ofta särskiljer sig. Detta problem anser jag även föreligga inom försäkringsrätten.

6.5 Avslutande kommentarer

Sammantaget kan anföras att begreppet grov vårdslöshet inte kan definieras entydigt, vare sig på försäkringsrättens område eller på andra rättsområden. Även om syftet vid införandet av FAL har varit att grov vårdslöshet ska ha samma innebörd som på försäkringsrättens övriga område, anser jag mig inte kunna finna en enhetlig definition av det. Som ovan anförts har domstolar och teoretiker att utgå ifrån vissa faktorer vid culpabedömningen, varför en viss gemensam utgångspunkt föreligger mellan olika rättsområden. Därav råder en viss överensstämmelse för vad vårdslöshetsbedömningen innefattar, även vid bedömningen av grov vårdslöshet. I fall då grov vårdslöshet inte finns definierat torde vi i regel ha att utgå ifrån skadeståndsrätten. En utgångspunkt bör i ett flertal fall kunna hämtas därifrån och eventuellt vidgas eller utvecklas på respektive rättsområde.

Begreppet grov vårdslöshet har funnits med oss sedan en lång tid tillbaka. Redan vid dess uppkomst synes det ha förelegat svårigheter att definiera det. Liknande svårigheter råder idag. Givetvis finns en del praxis som ger vägledning för innebörden av grov vårdslöshet, men utifrån den undersökning som förts i uppsatsen är innebörden svår att uttyda.

Om jag får spåna för framtiden tror jag inte att begreppet grov vårdslöshet kommer att ges en ytterligare definition i våra rättskällor än vad som redan

föreligger idag. Det torde vara svårt att ge ett så pass gammalt begrepp en tydlig definition efter lång tid sedan dess tillkomst. Vidare tror jag inte att syftet är att ge begreppet en mer klar innebörd än vad som råder. Vi har att utgå ifrån gällande rätt och vi kan eventuellt hoppas på att domstolarna kommer att pröva innebörden av grov vårdslöshet ytterligare i framtiden. Det vore bland annat bra utifrån ett förutsebarhetsperspektiv, för parter i både inom- och utomobligatoriska rättsförhållanden.

Käll- och litteraturförteckning

Offentligt tryck

SOU 1925:21	<i>Förslag till lag om försäkringsavtal m.m.</i>
SOU 1977:84	<i>Konsumentförsäkringslag</i>
Prop. 1975:12	<i>Med förslag till lag om ändring i skadeståndslagen (1972:207), m.m.</i>
Prop. 1979/80:9	<i>Om konsumentförsäkringslag, m.m.</i>
Prop. 2003/04:150	<i>Ny försäkringsavtalslag</i>

Litteratur

Bengtsson, Bertil (2019): *"Försäkringsavtalsrätt"*, Fjärde upplagan, Polen, Nordstedts Juridik.

Bengtsson, Bertil (2015): *"Försäkringsrätt – Några huvudlinjer"*, Nionde upplagan, Polen, Nordstedts Juridik.

Bengtsson, Bertil (1982): *"Om jämkning av skadestånd"*, Lund, Norstedt & Söners förlag.

Bentzon, Drachmann, Christensen, Knud (1952): *"Lov om forsikringsaftaler I"*, andra upplagan, Köpenhamn, Gad.

Grundt, Theodor (1939): *"Laerobok i norsk forsikringsrett"*, Oslo.

Hellner, Jan (1953): *"Försäkringsgivarens regressrätt"*, Uppsala, Almqvist & Wiksells boktryckeri.

Hellner, Jan (1965): *"Försäkringsrätt"*, Andra upplagan, Stockholm, Nordstedts Juridik.

Hellner, Jan, Radetzki, Marcus (2014): *"Skadeståndsrätt"*, Nionde upplagan, Visby, Nordstedts Juridik.

Lindell-Frantz, Eva (1996): *"Nedsättning av försäkringsersättning"*, Akademisk doktorsavhandling, Lund, Nerenius & Santerus Förlag.

Nilsson, Edvard, Strömbäck, Erland (1984): *"Konsumentförsäkringslagen: kommentar, lagtext och försäkringspraxis"*, Stockholm, LiberFörlag.

Radetzki, Marcus (2009): *"Den försäkrades räddningsplikt enligt försäkringsavtalslagen"*, Uppsatser om försäkringsavtalslagen, Stockholm, Författarna och Jure förlag AB.

Schmidt, Folke (1943): *"Faran och försäkringsfallet"*, Lund, Skrifter utgivna av Juridiska Fakulteten.

Von Eyben, Bo (1993): *"Begrebet grov uagtsomhed"*, NFT/3 1993 s. 244.

Von Eyben, Bo (1993): *"Begrebet grov uagtsomhed på forskellige retsområder"*, NFT/3 1993 s. 587.

W. Dufwa, Bill (2006): *"Essays on Tort, Insurance, Law and Society in honour of Bill W. Dufwa"*, Stockholm, Jure Förlag.

Artiklar

Bengtsson, Bertil: *"Svensk rättspraxis, Skadestånd utom kontraktsförhållanden 1989-1992"*, SvJT 1993 s. 781-790.

Grönfors, Kurt: *"Svensk rättspraxis, Sjö rätt och annan transporträtt 1986-1990"*, SvJT 1992 s. 132-143.

Herre, Johnny: *"Svensk rättspraxis, Förmögenhetsrätt 1978-2004"*, SvJT 2005 s. 549-760.

Strömbäck, Erland: *"Något om den renoverade försäkringsavtalslagen"*, JT 2004/05, Häfte 2, s. 351-383.

Rättsfallsförteckning

NJA 1942 s. 11

NJA 1962 s. 281

NJA 1965 s. 244

NJA 1979 s. 129

NJA 1983 s. 522 I och II

NJA 1985 s. 309

NJA 1986 s. 61

NJA 1992 s. 130

NJA 1993 s. 764

NJA 1994 s. 283

NJA 1996 s. 118

NJA 2015 s. 1040